

VLAAMSE OUDERENRAAD

Advies 2007/1
Het Vlaams Ouderenbeleidsplan

Vlaamse Ouderenraad
Koningsstraat 136
1000 Brussel

VLAAMSE OUDERENRAAD

Advies 2007/1
Het Vlaams Ouderenbeleidsplan

HET EERSTE VLAAMS OUDERENBELEIDSPLAN

De Vlaamse Ouderenraad, geldig bijengeroepen en met voldoende aanwezigen, heeft in de vergadering van 7 maart 2007, onder voorzitterschap van Jul Geeroms (secretaris) ter vervanging van Goddie De Smet (voorzitter) volgend advies, gebaseerd op de inbreng van 22 lidorganisaties en 9 themacommissies, met *unanimiteit* goedgekeurd.

1. Inleiding

In functie van het te voeren Ouderenbeleid in Vlaanderen en in uitvoering van het decreet van 21 april 2004 houdende de stimulering van een inclusief Vlaams Ouderenbeleid en de beleidsparticipatie van ouderen werd een eerste Vlaams Ouderenbeleidsplan opgesteld. Voor de ouderen in Vlaanderen en de Nederlandssprekende Brusselaars is dit een hele vooruitgang.

Halverwege de regeerperiode opgesteld, uitgaande van de uitvoerbaarheid binnen deze zelfde regeerperiode, en voortgaand op het eerder opgestelde regeerakkoord en de beleidsnota's per beleidsdomein is dit plan weinig ambitieus. De ouderen verwachten dat een volgend plan bij het begin van de regeerperiode wordt opgesteld, dat het duidelijk stoelt op een grondige analyse, waarop een coherent plan volgt mét maatregelen die tegemoet komen aan de vastgestelde noden, dit alles met een resultaatsverbintenis.

Daarom stelt de Vlaamse Ouderenraad voor om de omgevingsanalyse op te stellen voor het einde van de lopende regeerperiode. Samen met de evaluatie van de uitvoering van voorliggend Vlaams Ouderenbeleidsplan kan dit onmiddellijk de aanzet vormen tot een sterk en gefundeerd tweede Vlaams Ouderenbeleidsplan.

Maar toch is dit eerste Vlaams Ouderenbeleidsplan een doorbraak.

Een Vlaams Ouderenbeleidsplan, inclusief beleid en met participatie van de doelgroep is nieuw voor iedereen. Wij hebben goede hoop dat het opstellen van een volgend Ouderenbeleidsplan een minder verrassende opdracht zal zijn en daarom deel zal uitmaken van de inhoud van het regeerakkoord en de beleidsnota's per beleidsdomein.

De ouderen en hun organisaties pleitten reeds lang voor een inclusief, samenhangend en gecoördineerd ouderenbeleid. In het voorstel van Ouderenbeleidsplan wordt daartoe een eerste en belangrijke stap gezet.

Het inclusieve karakter van het voorliggend beleidsplan toont aan dat het ouder worden niet langer kan vereenzelvigd worden met aftakeling en zorg waardoor enkel een zorgbeleid nodig zou zijn. Bij de opstelling van dit plan zijn de beleidsverantwoordelijken en ambtenaren aan het denken gezet over hun specifieke beleidsdomein m.b.t. ouderen.

De tijd was kort om met dit plan de achterban te consulteren, de gegevens te bundelen binnen de Vlaamse Ouderenraad en het ontwerp van advies terug te koppelen naar de ouderenorganisaties.

Een hulp om het ontwikkelen van een omvangrijke adviesvraag zou zijn dat de datum gepland wordt en dat daar aan gehouden wordt. Op deze manier kan het proces van advisering eveneens gepland worden zowel binnen de Vlaamse Ouderenraad als in de onderscheiden ouderengeledingen.

Dit advies is opgesteld in de geest van de 21 aandachtspunten voor de 21ste eeuw die in 1999 geformuleerd werden door het OOK naar aanleiding van het Internationaal Jaar van de Ouderen, uitgeroepen door de Verenigde Naties onder de titel 'Naar een samenleving voor alle leef-tijden'.

Dit advies is gebouwd op de inbreng van 22 ouderenorganisaties en 9 themacommissies binnen de Vlaamse Ouderenraad.

Een kopie van de ingediende documenten wordt bezorgd bij het Vlaams Agentschap Zorg & Gezondheid - Ouderenbeleid.

Het advies werd unaniem goedgekeurd op de vergadering van de Vlaamse Ouderenraad en de Algemene vergadering van het Ouderen Overleg Komitee vzw op 7 maart 2007.

2. Algemene bedenkingen

Dit eerste Vlaams Ouderenbeleidsplan is het resultaat van het Ouderenparticipatiedecreet. Het is het gevolg van de jarenlange roep van de ouderen naar inspraak over de ouderenthemata en de beleidsbeslissingen die effecten hebben voor ouderen. Het Ouderenparticipatiedecreet bevat drie luiken: De coördinatie en de organisatie met het aanstellen van een coördinerend minister voor Ouderenbeleid en het opstellen van een Vlaams Ouderenbeleidsplan, de aanstelling en de opdracht van de Vlaamse Ouderenraad, de ontwikkeling van een lokaal Ouderenbeleid.

Ook al vroeg de coördinerend minister van Ouderenbeleid het advies over het ontwerp van dit Ouderenbeleidsplan, in de nota zelf komt de inspraak en de participatie van de doelgroep bijzonder weinig aan bod. Nochtans is inspraak en participatie van ouderen het fundament van het decreet. In de basisprincipes en de missie van het Vlaams Ouderenbeleidsplan wordt dialoog en overleg met de doelgroep cruciaal genoemd. De Vlaamse Ouderenraad vindt het dan ook teleurstellend dat dit basisprincipe niet wordt omgezet in de strategische en operationele doelstellingen van dit plan.

Bovendien ontbreekt elke planning voor de uitvoering van het lokaal Ouderenbeleid. De ouderen én vele gemeenten zijn gesensibiliseerd. Vermits de uitvoeringsbesluiten er nog niet zijn, dient hier werk van gemaakt te worden in 2007.

Het bestuursniveau van de provincie is niet opgenomen in het Ouderenparticipatiedecreet. Nochtans voert elke provincie een Ouderenbeleid via een Dienst Ouderen of via de Dienst Welzijn. In elke provincie is een Provinciale Ouderenraad actief. De provincies hebben zich reeds geprofileerd als een belangrijke tussenschakel tussen het Vlaamse en het lokale beleidsniveau. Zij nemen een belangrijke coördinerende en ondersteunende rol op voor het lokale en het bovenlokale Ouderenbeleid. De provincie dient een plaats te krijgen in het Ouderenbeleidsplan. De provinciebesturen spelen op vele punten een eigen aanvullende rol. Denken we maar aan impulsbeleid en netwerkvorming rond bepaalde facetten van vorming, gezondheidsbevordering, huisvesting, zorgprojecten, participatie, e.a. Een vermelding van het provinciaal niveau is nodig.

Levensloopdenken en inclusief beleid zijn prima denk- en planningskaders. Ook ouderen zien het leven als een vloeiende lijn waar niet kan in geknipt worden. Toch dienen we dit denken te nuanceren. Ouderen hebben nood aan een inclusief beleid waar het kan, een categoriaal beleid waar nodig. Het gevaar is reëel dat ouderen in het inclusief en levensloopgericht denken en plannen de aandacht niet krijgen die 23 % van de Vlaamse bevolking verdient. In vele algemene maatregelen of maatregelen waar ouderen tot een van de kansengroepen behoren, vragen we ons terecht af of met deze maatregelen de ouderen bereikt worden, sterker nog: vallen ze niet gewoon uit de boot?

De opmaak van het beleidsplan:

1. Het plan omvat een omgevingsanalyse (Deel 1), een explicitering van de visie en de uitgangspunten van de Vlaamse overheid inzake Ouderenbeleid (Deel 2) en het eigenlijke beleidsplan (Deel 3) met strategische en operationele doelstellingen. Dit is een logische structuur maar de band tussen deze drie delen is onduidelijk of afwezig.

2. De omgevingsanalyse geeft een goede analyse van de behoeften en problemen van de ouderen in Vlaanderen. Er wordt echter onvoldoende nagegaan of en in welke mate de huidige ouderenvoorzieningen en het huidige ouderenbeleid aan deze behoeften tegemoetkomen en hoe deze behoeften in de komende jaren zullen evolueren op korte, middellange en lange termijn.
3. In het eigenlijke beleidsplan wordt weinig of niet (expliciet) verwezen naar de omgevingsanalyse en de visie en uitgangspunten bij het formuleren van de strategische doelstellingen. De vertaling ervan in operationele doelstellingen is meestal niet concreet en meetbaar. Ook de timing en de in te zetten middelen ontbreken.
4. Niettegenstaande het actieplan van de Verenigde Naties als uitgangspunt diende, wordt er in het eigenlijke beleidsplan (deel 3) nog weinig naar teruggegrepen.
5. Een situering van het Vlaamse ouderenbeleid in een federale en Europese context ontbreekt. De effecten van het federale en Europese beleid voor de ouderen, zoals bijvoorbeeld de liberalisering van de energiemarkt, blijven hierdoor grotendeels buiten beschouwing. De Vlaamse overheid zou moeten aantonen waarvoor Vlaanderen zich op het Europees beleidsniveau wil inzetten en hoe Vlaanderen zal omgaan met de effecten van Europese richtlijnen, actieplannen of aangegane engagementen.

Het beleidsplan blijkt eerder een beschrijvende opsomming van bestaande acties en reeds genomen maatregelen te zijn, dan dat het tegemoet komt aan de in deel 1 beschreven gegevens. Het lijkt dan ook eerder een beleidsverslag, dan wel een beleidsplan. Het dwingend karakter van het beleidsplan naar de ministeries toe is ook onduidelijk.

Het plan heeft bovendien weinig interne samenhang. Elke administratie heeft haar werk uitsluitend op haar terrein gedaan, zonder dwarsverbindingen te leggen.

Ook al beperkt het zich tot 2009, het plan heeft de kans laten liggen om in het kader van de toekomstige noden, vandaag al strategische en operationele doelstellingen uit te tekenen en mogelijke alternatieve oplossingsscenario's voor te stellen. Het had op zijn minst maatschappelijk-politiek overleg kunnen plannen om op dit vlak de eerste, noodzakelijke beleidssporen uit te zetten.

Met betrekking tot taal is het voor de ouderen best steeds de Nederlandse taal te gebruiken, ondanks de aanhoudende druk om veel anderstalige woorden en uitdrukkingen te gebruiken. Mensen worden best bereikt in hun eigen moedertaal, zeker de ouderen die niet allemaal Engels en Frans machtig zijn.

Voor wat betreft terminologie heeft het Vlaamse beleid geopteerd om de term 'ouderen' te gebruiken. Deze term maakt de geest uit van het decreet. Wij pleiten er dan ook voor deze term consequent te gebruiken. Dit is tevens een hulp om verouderde en afgeschreven termen voorgoed te bannen uit de volksmond.

Het decreet bepaalt dat ouderen de leeftijd van 60 jaar hebben bereikt. Deze leeftijdsgrens dient in een Vlaams Ouderenbeleidsplan dan ook grotendeels gerespecteerd te worden. Als het echter gaat over de arbeidsmarkt, kan het over vijftigers gaan, nl. de oudere werknemers.

Wij vragen uitdrukkelijk een blijvende aandacht voor de informatieverbreiding. De moderne middelen zijn praktisch en geven ruime kansen, maar een grote groep ouderen, oplopend met de leeftijd, wordt niet bereikt met de talrijke websites. Ook zij hebben blijvend

recht op informatie en op hun autonomie om de nodige bronnen te raadplegen. Tevens dient er rekening mee gehouden dat ouderen die wel de kennis en het materiaal hebben, vaak niet over de laatste nieuwigheden beschikken, integendeel, waardoor ook voor hen niet alle informatiestromen toegankelijk zijn. Bovendien ontvangen zij niet zoals de actieve bevolking de signalen over nieuwe informatie.

Tot slot blijft de vraag open hoe dit plan naar de doelgroep zal gecommuniceerd worden. De belanghebbenden dienen de visie en de daaraan verbonden maatregelen die de regering neemt, te kennen.

3. Opmerkingen bij de verschillende hoofdstukken

DEEL 1: DE OMGEVINGSANALYSE: OUDEREN NU EN STRAKS

Zoals hierboven al opgemerkt bevat dit deel een goed algemene beschrijving van de problemen en behoeften van de Vlaamse ouderen. Wij missen echter

- een evaluatie van het tot nu toe gevoerde beleid
- een beoordeling van de mate waarin op dit ogenblik aan de behoeften van ouderen wordt tegemoet gekomen door de bestaande voorzieningen op diverse vlakken
- en een daaruit voortvloeiende inschatting, zo mogelijk gekwantificeerd, van de toekomstige behoeften op korte, middellange en lange termijn.

Mogelijk zijn op bepaalde gebieden weinig gegevens voorhanden maar dan kan op zijn minst gewezen worden op de noodzaak van verder behoefteonderzoek.

1. Socio-demografische ontwikkelingen

Verkleuring van de veroudering

Etnisch-culturele minderheden in Vlaanderen verouderen ook. Cijfers uit een studie van Cuyvers en Kavs tonen aan dat binnen de drie grootste gemeenschappen het aantal ouderen zal toenemen:

	2000	2015	% stijging
60-plussers:			
Italianen	4.437	12.327	+ 227 %
Marokkanen	2.587	8.047	+ 311 %
Turken	2.383	7.499	+ 314 %

G., Cuyvers en J., Kavs: 'De huidige en toekomstige behoeften van allochtone ouderen aan welzijns- en gezondheidsvoorzieningen', Katholieke Hogeschool Kempen, Departement Sociaal Werk, Geel, 2001

2. Ouder worden in een verouderende samenleving

Zelfzorg, mantelzorg en professionele zorg

Ouderen van etnisch-culturele minderheden doen het meest beroep op mantelzorg door naaste familieleden. Ze doen veel minder beroep op professionele zorg. Cijfers uit een enquête van de Provincie Limburg tonen bijvoorbeeld aan dat er in 2002 maar 64 allochtone ouderen cliënt zijn bij de 23 diensten voor gezinszorg (totaal aantal cliënten: 11.991 – geschat aantal allochtone ouderen: 6.585). Dit is dus maar 1% van de allochtone ouderen die beroep doen op professionele zorg.

Zorgvoorkeur van ouderen

Allochtone ouderen geven ook voorkeur aan mantelzorg.

Personeelsbehoeften voorzieningen

De toenemende diversiteit bij de cliënten vraagt ook om een divers personeelsbestand. Bij de rekrutering, selectie, opleiding en bijscholing van de medewerkers moet hier rekening mee worden gehouden.

2.1. Welzijn en gezondheid

Programmatie van welzijns- en gezondheidsvoorzieningen: behandelt de demografische druk op de programmatie van welzijns- en gezondheidsvoorzieningen. Hiermee samenhangend worden de behoefte aan rusthuisbedden en serviceflats evenals de personeelsbehoeften in kaart gebracht. Graag hadden we hier een toevoeging bij gezien van de gevolgen van de demografische druk op de thuiszorgvoorzieningen (en mantelzorg). Dit is een van de essentiële uitdagingen voor de komende decennia. We betreuren het dan ook dat dit luik beleidsmatig te beperkt uitgewerkt wordt in het Vlaams ouderenbeleidsplan. Een grondige revisie van de huidige programmatienormen in het kader van de demografie en de budgettaire implicaties is dringend nodig.

2.2. Arbeid

De aandacht gaat in de analyse nogal sterk naar de noodzaak om de gemiddelde uittredingsleeftijd te verhogen. Over de noodzakelijke voorwaarden hiertoe, zoals opleidingsmogelijkheden, aanpassingen van de werkomgeving, uitgroebanen, vrijheidsgraden of zelfregulering, e.d.m. wordt niets concreet gezegd. Evenmin wordt de meerwaarde van oudere werknemers voor de bedrijven geschetst.

2.3. Sociale integratie

Er wordt gewezen op nieuwe trends die zich aftekenen op het vlak van tijdsinvulling: ouderen doen vaker aan sportactiviteiten, aan artistieke of intellectuele activiteiten, e.d.m. Over de implicaties hiervan voor het sportaanbod en het culturele aanbod wordt niets gezegd. Wordt de recreatiesport voor ouderen voldoende ondersteund? Hoe is het gesteld met de programmatie en toegankelijkheid van culturele voorzieningen vanuit het oogpunt van ouderen. Welke zijn de behoeften van ouderen op cultureel, sportief en educatief vlak?

Vrije tijd en tijdsbesteding

Toe te voegen: Vanuit de alloctonengemeenschappen wordt er op gewezen dat de tijdsbesteding en de vrije tijd van de allochtone ouderen er anders uitziet dan bij de Vlaamse ouderen.

De meeste allochtone ouderen sluiten aan bij een vereniging van hun gemeenschap. Er zijn weinig allochtone ouderenverenigingen en degene die er zijn, zijn veelal informele, feitelijke verenigingen.

Er zijn ook weinig allochtone ouderen aangesloten bij de Vlaamse ouderenverenigingen. De ouderenverenigingen die onder het sociaal-cultureel werk horen, hebben echter een engagement aangegaan om te werken aan de interculturalisering van hun vereniging.

Sociale isolatie

Hoewel allochtone ouderen nog veel contacten hebben met familieleden, vrienden en mensen van hun eigen gemeenschap, zijn er ook allochtone ouderen die vereenzamen, bijvoorbeeld in Brussel.

2.4. Wonen

De omgevingsanalyse werd vrij ruim opgevat, maar besteedt in verhouding tot andere deelaspecten van de woningproblematiek eerder weinig aandacht aan de betaalbaarheid van wonen. Ook hier ontbreken cijfergegevens, bijvoorbeeld over het effect van de

demografische evolutie voor de sociale woningbouw, over de kwaliteit van de woningen die door ouderen worden betrokken (hetzij als eigenaar, hetzij als huurder), de grootte van de nood aan aangepaste woonegelegenheden. Terecht wordt gewezen op de vaak problematische woonsituatie van ouderen op het platteland; maar ook hier ontbreken concrete cijfers.

2.5. Mobiliteit

Dit hoofdstuk is ondanks het belang van mobiliteit voor ouderen in onze samenleving vrij beperkt.

De nadruk ligt in de omgevingsanalyse nogal sterk op het belang van openbaar en aangepast vervoer. De oudere als automobilist of zwakke weggebruiker komt (haast) niet aan bod. Hetzelfde geldt voor verkeersveiligheid. Cijfergegevens over ouderen als verkeersslachtoffer hadden hier ook kunnen worden vermeld.

Aanvullend bij mobiliteit dient de toegankelijkheid van de woonomgeving en het publiek domein (straten, pleinen, stations, openbaar vervoer, enz.) besproken te worden.

2.6. Onderwijs en vorming

Terecht wordt in de analyse gewezen op het belang van onderwijs en vorming in een kennismaatschappij en het gevaar van dualisering als gevolg van het al dan niet voldoende geschoold zijn. Ouderen staan hier duidelijk in een zwakkere positie dan jongere generaties. Velen nog zijn eerder 'laaggeletterd'.

Het o.i. belangrijke gegeven dat de scholingsgraad van de ouderen in de komende jaren snel zal toenemen, wordt eveneens aangestipt zonder evenwel te wijzen op mogelijke gevolgen hiervan op het gedragspatroon van de toekomstige generaties ouderen en het ouderenbeleid in de komende jaren.

Gegevens omtrent de deelname van ouderen aan het (volwassenen)onderwijs en het sociaal-culturele werk ontbreken hier.

2.7. Inkomen

Het welvaartspeil van de gepensioneerden wordt best bekeken vanuit de meest recente gegevens zoals in kaart gebracht door COVIVE (CoViVE is een interuniversitair consortium dat onderzoek voert naar de socio-economische impact van de vergrijzing in Vlaanderen en Europa. Centraal staan de verdeling van de economische last van de veroudering tussen en binnen generaties, de kwaliteit, betaalbaarheid en toegankelijkheid van de zorg, en de participatie van ouderen in het arbeidsbestel en het maatschappelijk leven. CoVive wordt gecoördineerd door het Centrum voor Sociaal Beleid - Herman Deleeck.). De beschikbare data tonen veeleer aan dat de bevolkingsveroudering in Vlaanderen de voorbije decennia, gepaard is gegaan met een relatief sterkere welvaartsgroei voor jongeren dan voor ouderen én met een blijvend relatief groot aandeel ouderen die in inkomensonzekerheid leven (Studiedag COVIVE van 8/11/2006).

De gegevens over het armoederisico bij ouderen bevestigen deze vaststelling:

- 23 % van de 65-plussers heeft een inkomen dat onder de armoederempel ligt. De subjectieve armoedegraad van 11 % (gebaseerd op het aanvoelen van ouderen over hun inkomen) is een zeer grote onderschatting van de werkelijke armoede bij 65-plussers. Het is

zeer belangrijk een correct beeld te schetsen en de armoedeproblemen bij ouderen zeker niet te minimaliseren.

- Een bijzonder kwetsbare groep binnen de ouderenpopulatie zijn de alleenstaande ouderen (verweduwd, gescheiden, ongehuwd). Alleenstaanden die alleen wonen hebben vaak moeite om de kosten voor huisvesting te betalen.

- Uitkeringen van de Vlaamse Zorgverzekering en de Tegemoetkoming voor Hulp aan Bejaarden (THAB) moeten gezien worden als kostendekkend en niet als een onderdeel van het basisinkomen of als extra inkomsten. In die zin hoort de Vlaamse zorgverzekering eerder thuis in het hoofdstuk over gezondheid. Een voldoende hoog welvaartsvast wettelijk pensioen is en blijft het enige geldige basinkomen voor ouderen. Ook mag de overheid er niet zomaar van uit gaan dat ouderen hun huis maar moeten verkopen, eenmaal de oudere niet meer rondkomt met het pensioen.

2.8. Diversiteit

Wij pleiten voor bijzondere aandacht voor ouderen die om welk kenmerk ook een verhoogde kans lopen op achterstelling.

In dat kader pleiten wij voor het erkennen van allochtone ouderen als een groep met specifieke problemen voor goede data m.b.t. het aandeel allochtone ouderen (projecties), alsook voor een duidelijke afbakening van het begrip allochtonen.

Ondanks dat oudere holebi's vernoemd worden in de inleiding gaat diversiteit verder enkel over allochtone ouderen. Wij willen verwijzen naar de studies van het Steunpunt van het Gelijkekansenbeleid om dit tekort aan te vullen.

DEEL 2 :

UITGANGSPUNTEN VAN EEN VLAAMS OUDERENBELEID

Het ouderenbeleidsplan bevat meerdere positieve uitgangspunten en doelstellingen. De Vlaamse Ouderenraad kan zich vinden in het uitgangspunt van het levensloopbaanmodel. De betekenis van 'Groeiend levenslang ouder worden' is echter niet duidelijk. Het lijkt ons beter te spreken over 'Levenslang groeien naar volwaardig en evenwaardig ouder worden'.

1. Visie op het ouder worden

1.2. Levenslang ouder worden

Gebruik van het begrip 'oudere'. Vraag is tot welke doelgroep(en) het beleidsplan zich precies richt? In het begin wordt gesteld dat er geen leeftijd kan geplakt worden op oud zijn en ouderen, maar doorheen heel de tekst wordt er (al dan niet) afwisselend met verschillende ijkpunten gewerkt. Indien niet geopteerd wordt voor een leeftijdscriterium dienen een aantal andere criteria te worden omschreven zodat het ouderenbeleid een voorwerp heeft.

Het decreet definieert 'oudere' als een persoon die de leeftijd van 60 jaar heeft bereikt. In de praktijk wordt vaak de leeftijd van 55, zelfs 50 gehanteerd, deze ondergrensverlaging is een gevolg van de vroegpensioneringen.

De formulering van de levensloopbenadering maakt het opnemen van 'het ouder worden' tot leer- en levensstof in het onderwijs noodzakelijk zodat het inzicht en de kans wordt ondersteund om het leven in handen te nemen en een gelukkige toekomst uit te bouwen en 'groeiend oud te worden'.

1.4. Zelfontplooiing – competentie

Om misverstanden te vermijden, kan volgende zinsnede beter worden gebruikt: Het Vlaams ouderenbeleid beoogt de blijvende integratie en waardering van de ouderen in de maatschappij (i.p.v. herintegratie en herwaardering).

1.5. Autonoom leven

Autonomie staat niet steeds (i.p.v. geenszins) haaks op een eventuele fysieke en/of mentale afhankelijkheid (of de zin weglaten). Indien de zorgbehoevende oudere de mogelijkheid heeft, moet deze zelf keuzes kunnen maken. Dit betekent dat de voorwaarden moeten voldaan zijn om de persoon de regie over het eigen leven te laten voeren.

1.6. Actief leven

De visie op actief leven zou ook de mogelijkheid of de wenselijkheid moeten inhouden op actief leven in de economische betekenis, zij het in aangepaste omstandigheden en voorwaarden. Als we deze moed niet opbrengen veroordelen we de 'ouderen' om 25 jaar en langer oud te zijn (met zinvolle en kwaliteitsvolle bezigheidstherapie) en veroordelen we de jongeren om steeds harder te werken. Dit past niet in een visie met wijzigend levensloopstramien. Aansluitend hierop zou actief leven ook moeten inhouden: actief leven in de sociale economie. Het vrijwilligerswerk, ook in verenigingen voor ouderen, behoort hiertoe.

Het is dus wenselijk in de visie aandacht te hebben voor mogelijke financiële tussenkomsten op dit gebied.

BASISPRINCIPES VAN EEN VLAAMS OUDERENBELEID

2.1. Inclusief en meeromvattend

Wij willen er op wijzen dat de autonomie van ouderen in het gedrang kan komen door bepaalde gebeurtenissen in hun leven of door bepaalde maatschappelijke situaties.

Gebeurtenissen zoals:

- het verlies van sociale contacten door pensionering of verlies van de partner
- een te laag inkomen of pensioen
- gezondheidsproblemen
- mobiliteitsbeperkingen
- onaangepast wonen
- kennis- of vaardigheidsachterstand

Maatschappelijke situaties zoals:

- ontoereikende of moeilijk toegankelijke voorzieningen op het vlak van inkomen, gezondheidszorg, mobiliteit, wonen
- snelle veranderingen en toenemende complexiteit
- te sterke nadruk op jong-zijn, economisch actief zijn

Deze gebeurtenissen en situaties kunnen leiden tot armoede, leeftijdsdiscriminatie, sociale, politieke en culturele marginalisering of uitsluiting van ouderen, zelfs tot ouderenmis(be)handeling.

Om de autonomie van ouderen mogelijk te maken moeten zij zich opgenomen en gerespecteerd weten in een gemeenschap (gezin, familie, buurt...) en zekerheid hebben, nl. de zekerheid van een menswaardig inkomen, veiligheid, mobiliteit, een goede en betaalbare gezondheidszorg, kwaliteitsvol wonen. Dit veronderstelt een samenleving die steunt op solidariteit en een inclusief Ouderenbeleid. Op alle beleidsterreinen moet een actieve aandacht opgebracht worden voor de effecten van het beleid op 60-plussers.

Verder lijkt het ons ook noodzakelijk te stellen dat autonomie en competentie ook een keerzijde hebben, m.n. **verantwoordelijkheid**. Ouderen willen samen en in dialoog met de andere generaties verantwoordelijkheid blijven opnemen voor de samenleving waarin zij leven. Zij kunnen hun ervaring, kennis en vaardigheden ter beschikking stellen van de gemeenschap en een eigen rol spelen in gezin, familie, buurt of wijk of gemeente. Maar ook in het politieke, economische, sociale en culturele leven. Tot op zekere hoogte spelen zij nu reeds een belangrijke maatschappelijke rol. We denken aan (mantel)zorg, kinderopvang, vrijwilligerswerk. Rekening houdend met de competentie van de toekomstige generatie ouderen en de veroudering van de bevolking, kan en moet deze rol versterkt en uitgebreid worden. De vergrijzing van onze samenleving is niet alleen een last en een bedreiging, maar ook een kans.

2.3. Gecoördineerd en samenhangend

Wat wordt bedoeld met 'traditionele beleidsdomeinen' ? Indien het gaat over zorg, hulp- en dienstverlening, dan is het beter dit zo te omschrijven.

De lokale vertaling is terecht. Het lokale Ouderenbeleid wordt evenwel ingebed in het lokaal sociaal beleid. Door het facultatieve karakter van een lokaal Ouderenbeleid is de kans reëel dat er onvoldoende aandacht is om ouderen ook effectief te betrekken bij de opmaak van het lokaal sociaal beleidsplan. Hierdoor zal de feitelijke participatie beperkt blijven.

Op zich is het inderdaad van belang dat een aantal aspecten van een lokaal Ouderenbeleid (vnl. de zorggerelateerde aspecten, diensten ...), per definitie worden ingebed in dit lokale sociale beleidsplan. Maar in deze integratie schuilt ook het gevaar dat een aantal andere aspecten eigen aan het Ouderenbeleid (bv. op vlak van ruimtelijke ordening, milieu ...) uit het oog verloren worden en minder prioriteit genieten. Het lijkt ons van belang ook in het Vlaams Ouderenbeleidsplan aan te sturen op een lokaal Ouderenbeleidsplan waarvan de gepaste delen worden geïntegreerd in het lokaal sociaal beleidsplan, in het mobiliteitsplan, in het cultuurbeleidsplan, in het sportbeleidsplan. Bovendien is het wenselijk dat er een of meer afgevaardigden vanuit de lokale Ouderenadviesraad aan de verschillende andere raden om daar de stem van de ouderen te laten meewegen.

2.6. Interactief en vraaggericht

"Dialogo en overleg met de geëigende doelgroep zijn cruciaal ..." (blz. 42)

"... Vlaamse Ouderenraad, een orgaan dat advies moet uitbrengen over alle aangelegenheden die ouderen aangaan." (blz. 42)

"Participatie van de betrokkenen is uiterst belangrijk want actief en betrokken blijven is de beste preventie."

"We willen zelfs nog een stapje verder gaan en een 'interactief' beleid nastreven. Onder 'interactief' verstaan we 'elkaar wederzijds beïnvloedend, op elkaar inwerkend'. Ouderen beschouwen we als co-producenten van het beleid, als ervaringsdeskundigen en bron van informatie en als klankbord voor eventuele bijsturing." (blz. 42)

Als Vlaamse Ouderenraad staan we voor de volle 100 % achter dit basisprincipe. Wij durven er dan ook van uitgaan dat oudere holebi's betrokken worden, dat de ouderen in het armoedebeleid aan bod komen, dat het advies van de Vlaamse Ouderenraad wordt gevraagd vooraleer te beslissen over allerlei aspecten in het ruime zorgspectrum, dat voor de uitwerking van het lokaal Ouderenbeleid de Vlaamse Ouderenraad als gesprekspartner kan mee denken, dat er regelmatig en met een goeie frequentie wordt van gedachten gewisseld met de coördinerend minister van Ouderenbeleid, enz. Kortom dat niet gedacht wordt dat een bepaald beleid 'ook' betrekking heeft op ouderwordende mensen en wel goed zal zijn, maar dat geleefd wordt volgens de geschetste basisprincipes.

'Een stapje verder' betekent ook dat er invloed wordt uitgeoefend op Ouderenbeleid dat niet tot de bevoegdheid van Vlaanderen hoort.

2.7. Evidence-based en value-based

'Gesteund op waarden en feiten' zullen de ouderen beter begrijpen.

2.8. Open en communicatief

Naast de overheid kunnen ook ouderenverenigingen een belangrijke bijdrage op dit vlak leveren, zowel informerend als sensibiliserend, maar zeker ook pro-actief: als signaalgever en gevoed vanuit de basis.

2.9. Internationaal perspectief

Met het actieplan van de Verenigde Naties als leidraad volgt het Vlaams Ouderenbeleidsplan een Ouderenbeleid dat ruimer is dan Vlaanderen. Het ware nuttig het federale en het Europese beleid mee in beschouwing te nemen aangezien dit impact heeft op het Vlaamse beleid (zie: Algemene bedenkingen, punt 5).

3. Missie en visie

In de omschreven missie en visie zou best ook de nadruk gelegd worden op het belang van de actieve betrokkenheid van de ouderen bij de politieke besluitvorming op alle beleidsniveaus.

DEEL 3: HET VLAAMS OUDERENBELEIDSPLAN

ALGEMENE OPMERKINGEN

De strategische doelstellingen sluiten o.i. te weinig aan bij de omgevingsanalyse en bij de geformuleerde visie en uitgangspunten. In elk geval wordt een eventueel verband niet expliciet aangegeven. Er is quasi geen terugkoppeling met voorgaande delen.

Het eigenlijke beleidsplan is eerder een verslag van het actueel gevoerde beleid. De voorgestelde maatregelen zijn soms al beleidsmaatregelen in uitvoering, soms reeds besliste beleidsmaatregelen, soms voornemens, soms experimenten, soms zelfs algemene bedenkingen. Ze staan in elk geval niet in verhouding tot de geformuleerde doelstellingen. Bij de opgesomde maatregelen wordt evenmin aangegeven binnen welke termijn ze tot welk resultaat moeten leiden.

De structuur van het Ouderenbeleidsplan is niet eenvormig in het formuleren van strategische doelstellingen, operationele doelstellingen en maatregelen.

Aangezien de Vlaamse beleidsperiode duurt tot 2009, missen wij beleidsopties op iets langere termijn.

1. Gezond en wel, ook op latere leeftijd

De demografische en maatschappelijke druk op de actuele en toekomstige programmatie van welzijns- en gezondheidsvoorzieningen komt onvoldoende tot uiting. Uit de veelheid van maatregelen kunnen we onmogelijk afleiden of het beleid voldoende inspeelt op de effectieve (toekomstige) noden die de vergrijzende bevolking met zich meebrengt.

In dit hoofdstuk hadden we de doelstelling en de operationalisering verwacht van het nieuwe woon- en zorgdecreet.

1.1. Gezondheidsbevordering

1.1.1. Strategische doelstelling: Terugdringen van de cumulatieve effecten van factoren die de kans op ziekte verhogen en daarmee ook de kans op afhankelijkheid op latere leeftijd.

1.1.1.1. Operationele doelstelling: Vaststellen van doelstellingen om de gezondheidsstatus van ouderen te verbeteren en ziekte en sterfte terug te dringen

Vlaams bevolkingsonderzoek borstkanker

De Vlaamse Ouderenraad vraagt uitdrukkelijk de leeftijdsbeperking voor het borstkankeronderzoek (tot 69 jaar) op te heffen, enerzijds omdat het een discriminerende maatregel is, anderzijds omwille van de toch nog hoge prevalentie van de aandoening na deze leeftijd. Het argument dat een borstkanker zich trager manifesteert op hogere leeftijd moet tegenover de hogere levensverwachting worden geplaatst. We verwijzen hierbij naar de wetenschappelijke studie van professor Breda.

Deelname Europese **studie prostaatkankerscreening**

Gezien prostaatanker de meest voorkomende kanker is bij Vlaamse mannen (28,4 % in 2000-2001 – Stichting kankerregister) dringen wij aan op een systematisch onderzoek.

Volgende onderzoeken of maatregelen zijn eveneens van belang als effectieve preventieve inzet voor de gezondheidsbevordering van de ouderen:

- Tijdig screenen van gehoor en zicht. Dit geeft de kans grotere problemen te voorkomen en passende maatregelen uit te werken. Deze zintuigen zijn essentieel in het behoud van de zelfredzaamheid en de autonomie, alsook in de communicatie met de omgeving.
- Preventief mond- en tandonderzoek
De Wereldgezondheidsorganisatie lanceerde reeds in 2005 een programma ter bevordering van de orale gezondheid i.f.v. de algehele gezondheid en levenskwaliteit. Tengevolge van mond- en tandproblemen kunnen maag-, buik- en spijsverteringsklachten ontstaan, wat op zich een weerslag kan hebben op de activiteit en het onderhouden van contacten binnen het sociale netwerk.
- Vanwege de negatieve impact van milieuvervuiling op de gezondheidstoestand van ouderen, meer bepaald luchtwegenaandoeningen, verwachten we concrete voorstellen van maatregelen ter bestrijding van het fijn stof.

1.1.1.2. Operationele doelstelling: Gericht aandacht schenken aan de voornaamste bekende risico's die voortvloeien uit een ongezond voedingspatroon en een ongezonde levensstijl

Eind 2006: **conferentie rond middelengebruik**

In de veronderstelling dat deze conferentie ook over middelengebruik bij ouderen handelde (medicatie, tabak, alcohol), stellen wij vast dat deze conferentie aan de ouderen is voorbijgegaan. De conclusies die voor ouderen werden getrokken aan het eind van de conferentie dienen in 2007 bekend gemaakt te worden, gevolgd door het daarop geënte beleid.

Begin 2008 volgt een **gezondheidsconferentie rond het thema beweging en gezonde voeding**. De resultaten zullen worden vertaald naar concreet beleid.

Voor deze gezondheidsconferentie vragen wij uitdrukkelijk aandacht voor de ouderen. Sport- en bewegingsactiviteiten zijn essentiële bestanddelen van preventieve gezondheidszorg. Vanuit deze optiek zou sport en bewegen voor ouderen beter gestructureerd en ondersteund moeten worden. We verwachten dat Vlaanderen de gemeenten stimuleert om via de sportclubs de ouderen meer aangepaste mogelijkheden te geven tot sporten, naast een sensibiliseringsbeleid dat de 50-plussers aanzet tot meer beweging. In dit verband gebruiken we uitdrukkelijk de leeftijd van 50 jaar in het belang van het preventief effect op de gezondheid. Bovendien moeten ouderen nauwer betrokken worden bij het bovenlokaal en lokaal sportbeleid en de opmaak van het sportbeleidsplan. De commissie Sport & Beweging van de Vlaamse Ouderenraad wenst actief betrokken te worden bij deze gezondheidsconferentie.

Seksuele gezondheid

De Vlaamse overheid heeft verschillende vierjarige convenants afgesloten met organisaties die bijdragen tot de seksuele gezondheid van de bevolking en van bepaalde risicogroepen in het bijzonder. Dat beleid wordt voortgezet.

Een specificatie over de afsluiting van de convenants (met wie – doel – opdracht) is hier nodig. De oudere holebi's dienen hier betrokken partner te zijn.

1.1.1.4. Operationele doelstelling: Geven van prioriteit aan armoedebestrijding teneinde, onder andere, de gezondheidsstatus van met name arme en gemarginaliseerde ouderen te verbeteren

Dit dient in concrete en afdwingbare maatregelen te worden omgezet.

Voor ouderen met een laag inkomen zou het remgeld op griepvaccinatie moeten vervallen.

1.1.2. Strategische doelstelling: Ontwikkeling van een beleid dat gezondheidsproblemen onder ouderen voorkomt.

De uitbouw van het preventiebeleid voor geestelijke gezondheid om sociaal isolement en psychische aandoeningen van de ouderen en de negatieve gevolgen ervan te beperken, heeft een daadkrachtige invulling nodig.

De oprichting en ondersteuning van lokale dienstencentra enerzijds en anderzijds ondersteuning van het vrijwilligerswerk van de sociaalculturele verenigingen om sociaal isolement te voorkomen en de regie over het eigen leven te behouden, mist de concrete inhoudelijke en materiële invulling. Om elk hun rol te kunnen spelen hebben beide sectoren meer materiële middelen nodig om het gewenste effect van deze doelstelling te bereiken. Het lijkt ons belangrijk hier aan toe te voegen dat een betere samenwerking tussen de lokale dienstencentra en het werkveld van de lokale verenigingen moet bevorderd worden uitgaande van het subsidiariteitsprincipe. Dit zou decretaal moeten geregeld worden in de zin van complementariteit waarbij zowel het vrijwilligerswerk als beleidsopdrachten in hun specifieke functies gevrijwaard worden.

Het lijkt ons ook nodig om een operationele doelstelling toe te voegen die ongetwijfeld bij kan dragen tot het voorkomen van gezondheidsproblemen bij ouderen, m.n. het bevorderen van meer beweging door ouderen, met als maatregel het verder ondersteunen van de recreatieve sportfederaties die zich naar ouderen richten. In dat opzicht wordt in 2007 een visienota opgemaakt door de denktank senioren sport met een aantal concrete aanbevelingen naar het beleid toe.

1.1.2.1. Maatregel: Voorkomen van ongevallen door **valpreventieprogramma's** in te voeren, gevaren in huis tot een minimum te beperken, met inbegrip van brandpreventie in woningen en voorzieningen, en door veiligheidsadviezen te geven

Naast de secundaire valpreventie die als maatregel werd voorzien voor mensen met een verhoogd valrisico, en uitgewerkt wordt door de KU Leuven via een screenings- en interventieprotocol, is het verder zetten van het BOEBSprogramma, dat werd uitgewerkt

door het Vlaams Instituut voor Gezondheids promotie en een bredere rijkwijdte heeft omwille van de opstelling als primaire preventie, essentieel om meer mensen te bereiken én om de secundaire preventie voor te zijn. De opgezette campagne krijgt maar zin als ze langdurig kan worden voortgezet in heel Vlaanderen. Daarvoor moeten de nodige middelen voorzien worden.

Inzetten op primaire preventie kan zowel veel leed als veel gezondheidskosten voorkomen. Met uitzondering van brandpreventie wordt door het BOEBS-programma op elk bovengenoemd item ingespeeld. De belangrijkste troef die wordt uitgespeeld is 'Minder vallen door meer bewegen'.

Ook in de residentiële en transmurale sector wordt aan valpreventie gedaan. Ook daar wordt bewegen ingeschakeld als het belangrijkste preventiemiddel.

1.1.2.1. Maatregel: Invoering **kwaliteitsnormen** in de erkenningsprocedure van voorzieningen en toezicht door de inspectie hierop.

Een begeleidende maatregel is noodzakelijk: Er dient tijd voorzien te worden voor maaltijdbegeleiding voor de personen die niet zelfstandig voldoende drank en voedsel kunnen opnemen.

1.2. Universele en gelijke toegang tot welzijns- en gezondheidszorg

Universele toegang en doeltreffende zorg houdt ook de seksuele geaardheid in.

Het is aan te raden hier ook de bedreigingen van de toegankelijkheid van de gezondheidszorgen te vermelden:

- De commercialisering van de zorg
- De stijgende kostprijs van de zorg
- De afnemende kostendekkende rol van de sociale zekerheid

1.2.1. Strategische doelstelling: Uitbanning van sociaal-economische ongelijkheden op grond van leeftijd, geslacht of andere redenen, met inbegrip van taalkundige en culturele barrières, om te waarborgen dat ouderen universele en gelijke toegang hebben tot gezondheidszorg.

1.2.1.1. Operationele doelstelling: Bevorderen van gelijke toegang tot zorg onder andere door verzekeringsstelsels in te voeren en financiële ondersteuningsmaatregelen te treffen

De zorgverzekering:

- De bijdrage voor de zorgverzekering kan best gekoppeld worden aan het inkomen.
- De zorggraad, niet de verblijfplaats, dient bepalend te zijn voor het verkrijgen van de zorgverzekeringspremie. Er bestaat nog steeds een discriminatie tussen thuiswonende (zwaar) zorgbehoevende patiënten en residentieel verblijvenden.
- Aan Brusselaars dient de informatie verspreid dat enkel de Vlaamse en bicommunautaire rusthuizen in aanmerking komen voor de zorgverzekering.

Ook in Vlaanderen dient op regelmatige basis de reden van de te betalen premie voor de zorgverzekering en het premierecht gecommuniceerd te worden.

In de bijdrage per gepresteerd uur voor de gezinszorg dient toegevoegd te worden dat rekening wordt gehouden met de gezinslast.

De financiële en materiële toegankelijkheid van woon- en zorgcentra moet verhoogd worden voor echtparen.

De expliciete leeftijdsdiscriminatie ingeschreven in het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap van 65 jaar moet geleidelijk afgebouwd worden. Dit betekent dat hulpmiddelen voor gehandicapten, wiens handicap ontstaan is na 65 jaar, ook in aanmerking kunnen genomen worden voor terugbetaling.

De Vlaamse Ouderenraad is tevreden dat er een regeling komt voor de vervoerkosten van en naar het dagverzorgingscentrum. We dringen aan op een spoedige regeling en uitvoering ervan. Pas dan is dit een effectief instrument in de ondersteuning van de thuiszorg en de mantelzorg.

1.2.2. Strategische doelstelling: Ontwikkeling van een integraal zorgaanbod om tegemoet te komen aan de behoeften van ouderen.

1.2.2.1. Operationele doelstelling: Voorzien in universele en gelijke toegang tot de primaire gezondheidszorg/welzijnszorg en het opzetten van gezondheidsprogramma's voor ouderen op gemeenschapsniveau

We dringen aan op een snelle inwerkingtreding van de Samenwerkingsinitiatieven Eerstelijnsgezondheidszorg (SEL) zodat er zowel meer duidelijkheid komt in de organisatiestructuren als in de samenwerking tussen thuiszorg en residentiële zorg. De maatregelen over de organisatie en de financiering van de SEL's ontbreken.

1.2.2.2. Operationele doelstelling: De (vernieuw)bouw van voorzieningen op het gebied van welzijn en gezondheid versnellen (**VIPA-reglementering**)

Naar aanleiding van de problemen die zich stelden tengevolge van het klimaat dienen bij het ontwerpen en verbouwen van zorgvoorzieningen en aanpassingen aan de woningen maatregelen genomen om de temperaturen te reguleren.

In het kader van serieuze investeringen in het bouwen van nieuwe rusthuizen kunnen als voorwaarde in de lastenboeken maatregelen worden ingeschreven op het vlak van het gebruik van materialen, isolatie, ventilatie en duurzame energievoorziening.

1.2.2.3. Operationele doelstelling - Invulling van de programmatie in thuiszorg en ouderenzorg

Het overzicht van de opgesomde maatregelen geeft te weinig inzicht in het reëel tegemoetkomen aan de stijgende noden en behoeften. In de omgevingsanalyse wordt de behoefte aan thuiszorgvoorzieningen niet gekwantificeerd. Het is dus onmogelijk uit te maken of de opgesomde maatregelen toereikend zijn of niet.

In het ouderenbeleidsplan is sprake van een uitbreiding van de uren voor gezinszorg met 2,5 %. In het regeerakkoord is sprake van een noodzakelijke stijging van 4 %, een cijfer dat gebaseerd is op de vergrijzingscijfers. Er is dus nog een inhaaloperatie nodig volgens deze programmanormen.

Wat de rusthuizen en serviceflats betreft is in deel 1 sprake van een behoefte aan 13000 plaatsen in rusthuizen en 14000 plaatsen in serviceflats tegen 2010. Uit de aangestipte maatregelen is niet duidelijk of deze doelstellingen zullen gehaald worden en krijgt men de stellige indruk dat dit zeker niet het geval zal zijn.

Een grondige revisie van de huidige programmatienormen in het kader van de demografische evolutie en de budgettaire implicaties lijkt ons noodzakelijk.

In deel 1 wordt gesteld dat 'geriatrie belangrijk wordt bij de uitbouw van ziekenhuisdiensten en bij de opleiding van specialisten en bijhorende paramedische beroepen' en dat 'de instroom van arbeidskrachten in de zorgberoepen verder moet aangemoedigd worden'.

Over beide belangrijke pijlers van het zorgbeleid voor ouderen vinden we in het beleidsplan zelf weinig of niets terug.

De noodzaak aan bijkomende omkadering en de noodzaak aan erkenning van deskundigen binnen de sector gezinszorg. De positieve effecten van dergelijke maatregel spreken voor zich:

- betere garantie van kwaliteit van zorg in de gezinnen
- vermindering van de hoge werkbelasting bij de begeleidende medewerkers
- betere ondersteuning van de begeleidende medewerkers
- betere ondersteuning van de verzorgenden
- meer overlegtijd

1.2.2.4. Operationele doelstelling: Ondersteunen van experimentele zorgprojecten

Zorgvernieuwingsprojecten zoals de zorgboerderijen moeten voldoende tijd en financiering krijgen om zichzelf te bewijzen als een zinvol zorgalternatief. Jaarlijks te vernieuwen projectsteun is een al te zwakke basis en geeft weinig vertrouwen en zekerheid aan de aanbieders.

Tegelijkertijd stellen wij ons de vraag hoeveel oudere personen in de experimenten van de zorgboerderijen zijn betrokken en wat de effecten zijn op hun zorgvraag en kwaliteit van leven.

1.2.2.5. Operationele doelstelling: Ondersteuning van de mantelzorger

Het wetenschappelijk onderzoek van Jef Pacolet stelt duidelijk dat de systematische uitbouw van mantelzorg op langere termijn enkel mogelijk is wanneer de mantelzorgers ondersteund worden door professionele diensten. Zonder voldoende professionele thuishulp is mantelzorg op termijn te zwaar. Ook hier is het noodzakelijk dat de Vlaamse regering de eigen programmatienormen uitvoert.

Informatie over de mogelijke ondersteuningsmaatregelen voor mantelzorgers blijft nodig. Specifieke aandacht dient te gaan naar de mantelzorgers van oudere allochtonen.

1.3. Behoeften van ouderen op het gebied van de geestelijke gezondheidszorg

1.3.1. Strategische doelstelling: Ontwikkelen van een integrale geestelijke gezondheidszorg voor ouderen, met inbegrip van preventie, vroegtijdige interventie, behandeling en bewaking.

1.3.1.1. Operationele doelstelling: Afname van het aantal zelfdodingen en depressies

Geestelijke gezondheidszorg van ouderen is meer dan depressie- en zelfmoordpreventie. Positieve stimulansen kunnen uitgaan van het sociale netwerk (familie, verenigingen), de kans tot participatie, het erkennen van waarden, enz. Deze kansen kunnen door het beleid aangewend en ondersteund worden.

In dit kader is meer aandacht nodig voor oudere holebi's aangezien depressie en zelfdoding meer voorkomt bij hen.

Preventie van depressie bij ouderen dient professioneel aangepakt te worden. Het Vlaams Instituut voor Gezondheids promotie (VIG) kan hier best ingeschakeld worden om de nodige kennis te verzamelen.

Deskundigheidsbevordering is het einddoel. Het zal bijzonder moeilijk zijn om de vorderingen op deze algemene doelstellingen tegen 2009 meetbaar te maken. Is het dan niet beter hier een tussendoelstelling te formuleren die aangeeft hoe men de deskundigheidsbevordering concreet zal aanpakken, bijv. door in de basisopleiding in te grijpen of in de navorming met accreditatie?

Wij begrijpen dat huisartsen de eerste diagnosestellers zijn, waardoor dat hun deskundigheidsbevordering inzake de geestelijke gezondheid van kapitaal belang is. Toch is het inzicht en de deskundigheidsbevordering van de mensen in de directe omgeving en de eerstelijns werkers, die allen meer continu met het probleem geconfronteerd worden, van niet minder belang.

1.3.1.2. Operationele doelstelling: Doelmatigheid van het zorgaanbod

De centra voor Geestelijke Gezondheidszorg hebben in het verleden weinig kennis en praktijkervaring opgebouwd rondom hulpverlening aan ouderen met psychische problemen. De typische ouderensector staat verder op dit vlak. Wij zijn van mening dat er dan ook veel kostbare tijd zal verloren gaan in de outreachprojecten.

Een goede inzet voor vorming van basiswerkers en familieleden van personen met mentale problemen (vaak mantelzorgers) zijn van minstens even groot belang.

1.3.1.3. Operationele doelstelling: Ontwikkelen en implementeren van strategieën die gericht zijn op het verbeteren van de preventie, tijdige ontdekking en behandeling van geestesziekten bij ouderen, met inbegrip van diagnoseprocedures, passende medicatie,

psychotherapie en onderwijs aan zorgverleners in de formele en verzorgers in de informele sector

Wij vrezen dat de Centra voor Algemeen Welzijnwerk (CAW) voor ouderen niet de juiste keuze zijn aangezien de CAW's zich in het verleden niet tot ouderen gericht hebben en omgekeerd. Ook met de gekozen thema's bereiken de CAW's weinig ouderen. De cijfers bevestigen dit: slechts 4 % van het CAW-publiek (onthaal en begeleiding) zijn oudere personen.

Daarentegen is de problematiek van de ouderenmis(be)handeling voor het eerst aangepakt in het CAW, Sociaal huis Pandora van Zottegem, gesteund door de provincie Oost-Vlaanderen. De werking van het Vlaams Centraal Meldpunt Ouderenmis(be)handeling is nog steeds gesitueerd in het Sociaal huis te Zottegem.

1.3.1.4. Operationele doelstelling: Ontwikkelen van programma's waarmee zelfhulp wordt ondersteund en respijtzorg wordt geboden aan patiënten, hun familie en andere mantelzorgers

De Vlaamse Ouderenraad staat achter deze doelstelling. Wij zijn wel bezorgd over het effect van de uitwerking voor de ouderen met geestelijke problemen en hun mantelzorgers. Wij stellen ons de vraag hoeveel ouderen geholpen worden door, o.a. de Werkgroep Verder, en of deze maatregel dan ook wel iets oplevert voor de ouderen.

Speciale aandacht is nodig voor de partner van dementerende personen.

Als de opvangcapaciteit voor mensen met een psychische stoornis wordt teruggeschoefd, komen deze cliënten vaak in rusthuizen terecht. Dit is een verschuiving van het probleem. Rusthuizen zijn niet voorbereid en hebben geen expertise voor deze problematieken. Hier dient een afdoende oplossing te komen.

Aanvullend op deze belangrijke operationele doelstelling willen wij een bijkomende maatregel voorstellen: Organisaties en verenigingen die met deze problematiek bezig zijn worden projectmatig ondersteund.

2. Aan het werk blijven

2.1. Strategische doelstelling: Werkzaamheidsgraad van ouderen verhogen

We stellen voor deze strategische doelstelling aan te vullen met: 'en dit in het kader van de levensloopbenadering'.

Deze doelstelling mag niet verengd worden tot een oplapmiddel, maar moet fundamenteel tot een nieuwe benadering leiden in de kijk op arbeid en pensionering. Een langere levensduur biedt nieuwe kansen om de levensloop en dus ook de loopbaan een andere invulling te geven.

2.2. Operationele doelstellingen

2.2.2. Zorgen voor een snelle overgang van werk naar werk na herstructureringen

Hier wordt in het bijzonder aandacht gevraagd voor de oudere vrouwen aangezien zij moeilijker dan mannen aan een nieuwe job geraken.

2.2.3. Meer mensen aan het werk houden

Dit is een bijzonder complexe materie, waarbij de praktijk van het beleid een wirwar van maatregelen oplevert die over allerlei beleidsniveaus en doelgroepen gespreid zijn.

We willen graag enkele algemene bedenkingen meegeven:

- Hoe zit het met de opvolging van pilootprojecten? Wat moet verstaan worden onder 'verbreding van de problematiek van innovatieve arbeidsorganisatie'? Is dit te lezen als 'spreiding van positieve resultaten van pilootprojecten'?
- Oudere werknemers mogen niet het slachtoffer zijn van een feitelijke discriminatie tussen oudere en jongere werknemers. Enveloppefinanciering in de arbeidsintensieve zorgsector of in het onderwijs (bijv. bij vervanging in geval van leeftijdsgebonden arbeidstijdverkorting) kan hiertoe aanleiding geven.
- Welke maatregelen zijn voorzien voor de herintreding van ouderen, in het bijzonder ouder wordende vrouwen na (loopbaanonderbreking e.d.) of een volledig of deeltijds ontslag? Kennen de betrokkenen hun rechten voldoende? Is er een zekere individuele begeleiding die uitgaat van het opleidingsniveau, de tussentijds elders verworven competenties en de verwachtingen van de werkzoekende of herintreedster?

2.2.5. De lokale diensteneconomie, twee vliegen in één klap

De lokale diensteneconomie biedt heel wat kansen. Toch is hier geen concrete doelstelling geformuleerd. Dat ouderen een belangrijke doelgroep van de dienstverlening zijn, staat buiten twijfel. Maar zijn er ook gegevens beschikbaar over de inschakeling van ouderen als werknemer? Hoe vaak worden zij ook als 'kansengroep' omschreven? Wordt dit opgevolgd en zijn er bepaalde ambities die men wil waarmaken?

2.3. Maatregelen en plan van aanpak

2.3.1. Aanpak via VDAB dienstverlening en trajectwerking

De aanwezigheid in de begeleidings-en opleidingsacties zal strikter worden opgevolgd. We verwachten dat de VDAB zich in voldoende mate zal aanpassen aan de situatie van de oudere werknemers. Er moeten duidelijk nagegaan worden wat een oudere werkzoekende nodig heeft dat de kansen op een job verhoogt. Dit kan individueel erg verschillend zijn naargelang opleiding en ervaring. De VDAB-consulenten zullen zich daar moeten op aanpassen.

2.3.2. Flankerende en stimulerende maatregelen in het werkgelegenheidsbeleid

Bij deze maatregelen moet er nog meer aangepaste tewerkstelling voorzien worden. De overheid dient kansen te bieden aan de werkende oudere personen om elders verworven competenties in te schakelen naast bepaalde opleidingen of diploma's die nuttig kunnen zijn voor een overschakeling.

De Vlaamse regering zet in op de werking van het Europees Sociaal Fonds voor het bereik van oudere werkzoekenden in trajecten en de ontwikkeling van instrumenten en praktijken ter ondersteuning van leeftijdsbewust beleid in ondernemingen en organisaties. We dringen erop aan dat Vlaanderen zich ook hier actief engageert.

2.3.5. Maatregelen en ontwikkelingen in de sociale economie

In dit opzicht zijn er niet alleen mogelijkheden binnen de kinderopvang, maar ook tewerkstelling in de ouderenopvang zou mogelijkheden bieden.

2.4. Oudere ondernemers

De tekst blijft vooral steken op het niveau van de omgevingsanalyse. Concrete maatregelen ontbreken nog. Hier zou minstens moeten aangegeven worden hoe men operationalisering in overleg met de sector en betrokkenheid van de oudere ondernemers wil aanpakken.

We bepleiten hier een verdere uitwerking van deze rubriek (momenteel beperkt tot de overnameproblematiek) . Concreet denken we hierbij aan :

- Onderzoek en ondersteuning van piloot- en proefprojecten waarbij oudere gewezen zelfstandige ondernemers optreden als peter/meter/begeleider van startende ondernemers (eventueel ook op het vlak van meer 'ambachtelijke' beroepen)
- Ondersteuning van projecten op het vlak van pensioenvoorbereiding waarbij speciale aandacht wordt besteed aan de overname van de zaak voor zelfstandigen.

3. Ouderen in gemeenschap

In dit hoofdstuk ontbreekt een paragraaf over *kansengelijkheid van ouderen en de strijd tegen leeftijdsdiscriminatie*. Geen samenleving immers kan zich permitteren dat ook maar één oudere, omwille van zijn leeftijd, op welke gebied dan ook achter wordt gesteld. Het gevaar van uitsluiting situeert zich op diverse terreinen: binnen het arbeidsbestel, op het terrein van de gezondheids- en welzijnszorg en bij de toegang tot goederen en diensten.

Het is zeker niet zo dat er in onze samenleving hiervoor geen aandacht zou bestaan en er geen maatregelen zouden getroffen zijn om misstanden te voorkomen en aan te pakken. Maar er kan meer worden gedaan. De publieke opinie en de ouderen zelf zijn zich nog te weinig bewust van het feit dat discriminatie van ouderen niet kan worden getolereerd en dat men er zich tegen kan verweren.

We stellen dan ook voor om het volgende in acht te nemen:

- In het kader van een voorkomingbeleid is bekendmaking nodig van de inspanningen die er op gericht zijn ouderen bewust te maken van hun recht op gelijke behandeling en van de mogelijkheden die er in ons land bestaan om zich tegen discriminatie op grond van leeftijd te verdedigen.
- Daartoe is sensibilisering en vorming nodig van verantwoordelijken in de samenleving voor deze problematiek zodat zij een rol kunnen spelen bij het voorkomen en beheersen van conflicten op dit terrein.
- Bij het ontwerpen van Vlaamse regels dient rekening gehouden met alle discriminatiegronden, met meervoudige discriminatie (de combinatie van hogere leeftijd, vrouw zijn en laaggeschoold bijvoorbeeld) en met alle terreinen waarop ongelijke behandeling moet bestreden worden (vb.: probleem van toegang tot een rusthuis voor een lesbisch koppel). Leeftijdsdiscriminatie krijgt tot nog toe weinig aandacht en bijna uitsluitend in arbeidsmarktsituaties (sollicitatie).
- Vanuit Vlaanderen is het noodzakelijk om actief te participeren aan initiatieven op Europees vlak inzake leeftijdsdiscriminatie.

3.1. Silver economy

Het inspelen op de ontwikkeling, productie en het toegankelijk maken van goederen, faciliteiten en diensten die beantwoorden aan de specifieke behoeften van ouderen kan het best gezien worden als een aandachtspunt binnen het terrein van het beleid inzake economie, ondernemen en innovatie. De samenwerking op dit terrein in het kader van de Europese regio's is hier een aspect van (zie 3.4.2.).

Belangrijk voor ons is dat een eventuele rol van de overheid moet gericht zijn op de bescherming van de ouderen als consumenten. Bijzondere aandacht moet ook gaan naar de betrokkenheid van ouderen bij de ontwikkeling van een aanbod dat aansluit op reële behoeften en dat breed toegankelijk is en naar de rol die zij kunnen spelen in dit economisch gebeuren in het algemeen. Het principe 'desing for all' kan richtinggevend zijn bij onderzoek en ontwikkeling: wat goed is voor ouderen, is voor iedereen wellicht batig. Het verbaast ons ook dat geen verwijzing wordt gemaakt naar de aanbevelingen die onlangs door het viWTA (Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek – een

autonome instelling verbonden aan het Vlaams Parlement) aan het Vlaams Parlement geformuleerd werden rond ouderen, ICT en e-government.

3.2. Maatschappelijk en cultureel engagement

In het licht van een veralgemeende cultuurparticipatie en het wegwerken van drempels worden ondermeer bibliotheken en cultuurcentra opgeroepen om na te denken over de relatie tussen aanbod en publiek. Verder is er ook sprake van 'projectsubsidies', 'impulssubsidies' die de cultuurparticipatie van bepaalde doelgroepen (o.a. ouderen) moeten bevorderen. Hoewel het doel zeer nobel is, is het toch belangrijk telkens opnieuw te beklemtonen dat het uitwerken van een doelgericht aanbod best in samenspraak en overleg gebeurt met de bestaande lokale actoren.

3.3. Solidariteit tussen en binnen de generaties

Inzake solidariteit tussen en binnen de generaties spreekt het plan over '... Solidariteit vormt een van de fundamenteën van het sociale zekerheidsstelsel en van de informele zorg.'. Het lijkt ons van belang dat, in het licht van een efficiëntere bevoegdheidsverdeling, toch wat extra toelichting gegeven wordt bij deze formulering.

3.4. Strategische doelstelling: De bijdragen van ouderen worden maatschappelijk erkend

3.4.1. Operationele doelstellingen

Bij 3.4.1: vergemakkelijken van de deelname van ouderen aan het verenigingsleven waarin meerdere generaties zijn vertegenwoordigd, en het bieden van mogelijkheden om hun capaciteiten volledig te vervullen.

Deze operationele doelstelling blijft zeer vaag en dient nader gespecificeerd te worden.

3.4.2. Maatregelen

- De eventuele aansluiting bij het Silver Economy Network of European Regions dient duidelijker en concreter geformuleerd te worden, zodat de intenties overstegen worden.

- ... Gemeenten kunnen ouderen als speciale doelgroep naar voor schuiven (voor impulssubsidies voor lokaal cultuurbeleid). Er moet vermeden worden dat de Vlaamse overheid lokale besturen stimuleert om functies over te nemen van het middenveld en de sociaal-culturele verenigingen in het bijzonder. Het sociale bindweefsel wordt hierdoor ondermijnd. Impulssubsidies voor lokaal cultuurbeleid dienen op het subsidiariteitsprincipe afgetoetst te worden. Bovendien zouden deze impulssubsidies ook naar het ouderensportbeleid moeten kunnen gaan. Vooral voor sport- en bewegingsactiviteiten is een categoriaal beleid nodig.

- Voor het werkjaar 2006 en voor de volgende... , gesubsidieerd op basis van het decreet van 4 april 2003... Er mag niet voorbijgegaan worden aan de discriminatie van sommige ouderenorganisaties in de uitvoering van dit decreet. Zij worden op basis van dezelfde criteria nog steeds te laag gesubsidieerd in vergelijking met andere sociaal-culturele organisaties.

Terecht wordt in § 3.4.1. gewezen op het belang van het verenigingsleven waarin meerdere generaties zijn vertegenwoordigd. In de verdere uitwerking wordt hieraan echter weinig

aandacht besteed. De evaluatie van het decreet is momenteel in voorbereiding. Hierbij zou een nieuw beoordelingscriterium ingeschreven worden rond diversiteit. Het is belangrijk dat hier geen enge interpretatie aan gegeven wordt! Als multigenerationeel werken een meerwaarde is, moet het ook als aandachtspunt opgenomen worden. Hoe ruimer je diversiteit stimuleert, hoe breder de participatie zal worden.

- Het nieuwe decreet voor lokaal en regionaal sportbeleid heeft als doel de brede sportparticipatie te verhogen en dit bij voorkeur via een actieve sensibilisatie voor sportbeoefening in clubverband. De ouderensportorganisaties bevorderen in sterke mate en met professionele begeleiding de deelname van ouderen aan aangepaste bewegingsactiviteiten voor ouderen. Als recreatieve sportfederaties hebben zij naast de uni-sportfederaties een eigen rol te spelen. Het is belangrijk dat er vanuit het decreet voldoende garanties worden geboden opdat de verantwoordelijken van de plaatselijke ouderensportclubs een volwaardige plaats en stem in de lokale sportraden krijgen. Het is immers daar dat het beleidsplan en het subsidiereglement opgemaakt wordt. Al te vaak verschuift het accent van het beleid en bijgevolg ook de financiële ondersteuning naar jeugd- en competitiesport. Sport voor allen veronderstelt dus een gelijke verdeling van middelen gebaseerd op een rechtvaardige verdeelsleutel voor de verschillende doelgroepen.

Inzake sport wensen we nog enkele belangrijke punten toe te voegen:

- Bewegen is van groter belang dan sport.
- Meer mensen worden bereikt en houden de bewegingsactiviteiten vol door deze op te zetten in groepsverband.
- Impulssubsidie is ook nodig ter ondersteuning van het decreet op het lokaal sportbeleid en het decreet op de sportfederaties.
- In het decreet op het lokaal en regionaal sportbeleid dient extra aandacht te komen voor ouderensportbegeleiding.
- De sporttakkenlijst dient aangepast zodat de recreatiesporten er deel kunnen van uitmaken.
- De denktank van professionelen in de ouderensport kan officieel gemaakt worden in de Vlaamse Ouderenraad.
- Binnen het sportbeleid wordt bewegen aanzien als een gezondheidsluik. Binnen het gezondheidsbeleid is er weinig of geen actieve ondersteuning voor het ouderensportbeleid en de organisatie van bewegingsactiviteiten. De discussie dient gevoerd te worden en te resulteren in de promotie en de financiële ondersteuning van de ouderensport.

3.5. Strategische doelstelling: De deelname van ouderen aan het besluitvormingsproces wordt bevorderd op alle niveaus

3.5.1. Operationele doelstellingen

We willen de aandacht vestigen op de bestaande ouderenorganisaties. Zij moeten kansen krijgen/behouden tot een verdere dynamische uitbouw van de werking. In de ouderenorganisaties is ervaring met ouderenwerk, is er aandacht voor ouderen en vinden de ouderen een netwerk.

We vragen ons dan ook af of er behoefte is de oprichting van nieuwe ouderenorganisaties, zo ja aan welke. Wij vragen ons af op welke niveaus bedoeld wordt en of de overheid daar moet op ingrijpen. Heeft onderzoek deze nood geduid? Zijn daaromtrent concrete gegevens voorhanden?

Ouderenorganisaties versterken met het oog op inspraakverhoging is belangrijk, ook op Europees niveau. Hun advies zal in een breed gamma aan dossiers een meerwaarde betekenen. Ervaringsdeskundigheid én gedragenheid zijn belangrijke sleutels tot een goede adviesverlening. Een inclusief beleid veronderstelt echter ook dat ouderen hun stem laten klinken in organisaties die ouderen niet exclusief als doelgroep of thema hebben. In zoverre er binnen de werking van deze multigenerationele organisaties specifieke aandacht is voor ouderen, moet deze expertise ook aangewend worden in de ouderenorganisaties. De samenstelling en werking van het OOK – Vlaamse Ouderenraad kan hier als voorbeeld dienen. We gaan er van uit dat bij de verdere concretisering van de regelgeving rond ouderenadviesorganisaties met deze uitgangspunten rekening wordt gehouden.

3.5.2. Maatregelen

- Financiële ondersteuning van de vorming van lokale ouderenbeleidsconsulenten.

Eerst en vooral opteren we om de officiële term te hanteren en te spreken over **ouderenbeleidscoördinatoren** zoals het in het ouderenparticipatiedecreet staat. In plaats van enkel ondersteuning te voorzien voor de vorming van lokale ouderenbeleidscoördinatoren is het beter om bestaande organisaties die (bijv. via kadervorming, ...) hun oudere leden aanzetten tot beleidsparticipatie (bijv. in lokale raden), financieel of logistiek te ondersteunen. De vorming en deskundigheidsbevordering van ouderen die naast de professionelen als vrijwilliger actief zijn, is eveneens belangrijk. Een aanvulling van de tekst is aangewezen.

Bovendien vragen we ons af welke ondersteuning er wordt voorzien voor de lokale besturen na afloop van het project vorming van lokale ouderenbeleidscoördinatoren.

De financiële ondersteuning van de vorming van lokale ouderenbeleidscoördinatoren is inderdaad een eerste stap. Toch blijft de belangrijkste stap het effectief tot stand komen van een gemeentelijk ouderenbeleid met reële participatie van ouderen aan dit gemeentelijke beleid. In dit kader dient de Vlaamse overheid een concrete uitvoering te geven aan het decreet op de ouderenparticipatie op lokaal niveau.

Bijkomende middelen zijn noodzakelijk om de gemeenten in staat te stellen:

- een ouderenbeleidsplan op te stellen
- een uitvoeringsplan op te stellen waarin concreet aangegeven wordt hoe de inspraak van ouderen in het beleid gerealiseerd wordt
- een ouderenbeleidscoördinator aan te werven
- de deskundigheid van alle betrokken bevorderen om te komen tot een kwaliteitsvol en gedragen Ouderenbeleid op alle niveaus

- Ouderenmis(be)handeling

Wij noteren dat er voor de eerste keer een structurele subsidie met bepaalde begindatum wordt toegekend aan het Vlaams Centraal Meldpunt voor Ouderenmis(be)handeling. Wij opteren er voor dat het initiatief zou doorgetrokken worden voor de ondersteuning van de Provinciale Steunpunten zodat de daadwerkelijke opvolging van de meldingen niet in gevaar komt.

De samenwerking van de Provinciale Meldpunten Ouderenmis(be)handeling met de Rusthuisinfofoon is optimaal. Ieder op zijn terrein doet het nodige in de aanpak van de mis(be)handeling. Na de contactname met de Rusthuisinfofoon wordt inspectie gestuurd naar het rusthuis. De specifieke opvolging van de mis(be)handeling gebeurt door het Meldpunt.

Tenslotte is het aangewezen dat de Vlaamse overheid de Europese initiatieven opvolgt.

3.6. Strategische doelstelling: versterking van de solidariteit tussen en binnen de generaties

3.6.1. Operationele doelstellingen

Hier missen we invulling hoe de vervreemding tussen generaties kan vermeden worden. Dit punt dient verder geoperationaliseerd te worden o.a. op het vlak van mobiliteit, communicatie, prijzenbeleid van activiteiten. Er mogen geen nieuwe drempels gevormd worden, integendeel er dient gewerkt aan toenadering en betrokkenheid van iedereen.

3.6.2. Maatregelen

Ondersteunen van intergenerationale solidariteit kan als zeer waardevol beschouwd worden, maar concrete maatregelen zijn tot nu toe onbekend. Dit punt dient nader gespecificeerd te worden om te komen tot een evenwichtig uitgebouwde en goed functionerende meergeneratiesamenleving

In dit verband wordt het faciliteren van een kangoeroewoning aangehaald. We stellen ons de vraag op welke manier dit zal gebeuren. Momenteel zijn er immers vele aspecten die kangoeroewonen in de weg staan: deze betreffen regels van ruimtelijke ordening, huisnummers, fiscaliteit, erfenisrecht, ... Een analyse van de aspecten die kangoeroewonen in de weg staan is hier een minimum.

4. Wonen en leven in een aangepaste omgeving

In deel 1 en 2 gaat veel aandacht uit naar de toegankelijkheid van de woonomgeving. Mensen wensen doorgaans zolang mogelijk in hun eigen leefomgeving te blijven wonen. Vier op vijf ouderen zijn eigenaar van hun woning. Woonzekerheid blijkt een belangrijk punt van bestaanszekerheid. Voor tweederde van de oudere gezinnen met huur- en andere woonkosten lopen de uitgaven op tot boven 20% van het beschikbare inkomen. Hierdoor komen andere uitgaven in het gedrang.

Naast aandacht voor toegankelijkheid, het afstemmen van wonen en zorg en het in kaart brengen van woonbehoeften zou er, gelet op de omgevingsanalyse, meer aandacht moeten zijn voor de **betaalbaarheid**. Wonen werd voor iedereen duurder, ook voor ouderen. Zeker voor huurders op de private woningmarkt. Volgende punten dienen benadrukt te worden:

- Er is nog steeds een **tekort aan sociale (huur)woningen**. De investeringen in sociale huisvesting moeten zeker verhoogd worden en daarbij is de integratie van het principe van het levenslang wonen in nieuwe en bestaande woningen een kostenbesparende investering op termijn. Daar Vlaanderen niet over voldoende sociale huurwoningen beschikt, moet iedereen terechtkunnen op een **betaalbare en kwaliteitsvolle private huurmarkt**.
- Het **nieuwe huursubsidiestelsel** zoals door minister Keulen voorgesteld, dient een duurzaam antwoord geven op een structureel betaalbaarheidprobleem voor lage en bescheiden inkomens. Afgezien van het feit dat een herziening van het stelsel nodig is, wordt er in het plan niet naar gerefereerd; terwijl betaalbaarheid wel als een knelpunt naar voren komt in de omgevingsanalyse. Om betaalbaarheid en kwaliteit te waarborgen, moet:
  - de huursubsidie gekoppeld blijven aan het inkomen en de huurprijs (met een maximumgrens)
  - voldoende kwaliteitsgaranties voorzien worden op de private huurmarkt
  - de subsidie voor oudere huurders levenslang zijnHet nieuwe systeem waarin de verhuisvoorwaarde behouden blijft en dat voor niet 65-plussers degressief is, lijkt hieraan niet tegemoet te komen, waardoor heel wat huurders niet zullen bereikt worden. Een herziening dringt zich op.
- **Aanpassings- en renovatiewerken** zijn lang niet voor iedereen weggelegd. Wil men 'levenslang wonen in de eigen omgeving' promoten dan dienen hier zeker bijkomende inspanningen te worden geleverd. Er is nood aan steunmaatregelen bij het aanpassen/reoveren van de eigen woning of huurwoning. Essentieel hierbij zijn financiële en organisatorische ondersteuning. Om de bestaande initiatieven beter bekend te maken, is gerichte communicatie nodig. Een website zal slechts enkelen de weg wijzen.
- In geval de verbouwing vergunningsplichtig is, zou het **kadastraal inkomen** van een woning niet mogen verhogen bij aanpassing van een woning voor een zorgbehoevende persoon, en dit zolang de zorgsituatie loopt.
- Het kadastraal inkomen van alleenwonende ouderen zou best herbekeken worden, rekening houdend met verschillende parameters zoals inkomen, huidige toestand van de woning, enz.

4.1. Strategische doelstelling: Onderzoek voeren naar de woonbehoeften en het gebruik van de openbare ruimte door ouderen

Op deze plaats moet de waarheid die hier beschreven staat, vertaald worden naar de problematiek van het wonen. Oudere plattelandsbewoners wonen vaker in woningen die niet aangepast zijn en in het algemeen van slechtere kwaliteit zijn. Het ontbreekt dikwijls aan geldmiddelen, kennis of organisatiekracht om tot verbeteringen te komen. Nochtans is heel wat mogelijk, mits de nodige creativiteit. Het structureel ondersteunen van diensten en organisaties die ouderen bijstaan bij het aanpassen van bestaande woningen is hier een beleidskans!

4.2. Strategische doelstelling: Stimuleren van de ontwikkeling van woonvormen die de zelfstandigheid van ouderen bevorderen en het beter toegankelijk maken voor ouderen van openbare ruimten, vervoers- en andere diensten

Het principe 'Levenslang wonen' is gedurende de voorbije tien jaar uitgewerkt door het Platform wonen van ouderen. Het platform was samengesteld uit een aantal deskundigen en vrijwilligers. De ontwerp-gids is hun belangrijkste realisatie. Tegelijkertijd hebben ze het basisprincipe bekend gemaakt, ingewerkt op de architectenopleiding, samengewerkt met de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij, enz. Vanuit de Vlaamse Ouderenraad merken wij de belangstelling en de vraag naar dit platform. Wegens gebrek aan werkingssubsidie is het platform ondergebracht bij het Toegankelijkheidsbureau in Limburg en het kenniscentrum ENTER. Om aan de behoefte aan ondersteuning van ouderen en ondernemers tegemoet te komen, zijn financiële werkingssmiddelen op structurele basis nodig. Een heruitgave van de ontwerp-gids kan dan ook afgewerkt worden en ter beschikking gesteld.

Om het principe van het levenslang en levensbestendig wonen doorgang te laten vinden, doet de overheid er goed aan de orde van de architecten in te schakelen.

Er is in de nota geen sprake van stimulansen voor de verhoging van de zelfredzaamheid van ouderen in zorgsituaties. We denken hierbij aan de preventieve inbreng van o.a. ambulante ergotherapie. In dit verband is in Oost-Vlaanderen met steun van het provinciebestuur interessant onderzoek verricht. Ook de regionale dienstencentra bieden deze ondersteuningsvorm aan. Het is trouwens nodig deze dienstverlening beter bekend te maken. Een effectenonderzoek is aangewezen om uit te maken of door ergotherapeutisch toedoen verhuis naar een rusthuis kan voorkomen worden, het leven gefaciliteerd is en het thuis wonen haalbaar is.

In de analyse werd gewezen op het belang van buurtvoorzieningen. We verstaan hieronder de lokale handel, de post, elementaire zorgverleningsdiensten, enz. We durven dan ook hopen dat deze voorzieningen de plaats krijgen die nodig is voor een leefbare buurt waar ouderen zelfstandig kunnen functioneren tot op hoge leeftijd.

Een premiebeleid kan verschillende uitgangspunten hebben. Zo is het op waarde houden van het verouderend woningbestand één van de inrijpoorten om als overheid tussen te komen. Wellicht zijn er ook andere stimulansen mogelijk dan premies, zoals bijv. het

(tijdelijk) niet verhogen van het kadastraal inkomen bij het verbouwen van een woning in functie van het concreet opnemen van de zorg voor de ouders. De tekst beperkt zich jammer genoeg tot een beschrijving van de huidige premies, zonder verwijzing naar denksporen voor de toekomst.

De premiebundeling op de website www.premiezoeker.be is een zinvol initiatief, maar dit blijft voor vele ouderen ontoegankelijk. Actief benaderen en informeren blijft dan de noodzakelijke methodiek.

We willen opmerken dat de denktank wonen-welzijn al geruime tijd niet meer actief is. Indien deze opnieuw van start gaat, worden de ouderen best ook betrokken partner.

In dit hoofdstuk wordt een positief signaal gegeven over het woon- en zorgbeleid en een beter afstemming op elkaar. Ook hier hadden we de timing van dit nieuwe decreet verwacht.

5. Mobiel en in beweging

De gegevens zoals vermeld in het inleidend gedeelte hadden wellicht beter aansluiting gevonden bij de omgevingsanalyse. De nadruk in de omgevingsanalyse ligt nogal sterk op het belang van openbaar en aangepast vervoer. De oudere als automobilist of zwakke weggebruiker (ongevallenstatistieken, verkeersopleidingen) komt (haast) niet aan bod, terwijl men verder stelt dat ouderen zich het meest van al met de fiets of te voet verplaatsen.

In tegenstelling tot in deel 1 wordt de mobiliteitsproblematiek wel uitvoeriger behandeld in deel 3 en worden voor de meeste facetten een aantal beleidsmaatregelen voorgesteld.

In het luik over mobiliteit en beweging missen we het aspect ruimtelijke ordening (dit vormt trouwens ook een aspect van wonen en leven in een aangepaste omgeving). Inplanting en lokalisering van nieuwe wijken, inbreidingsprojecten binnen steden, mix van generaties ... noem maar op. Ook hier is het van belang dat de 'ouderen' systematisch hun bekommernissen kunnen uiten.

5.1. Strategische doelstelling: betere beschikbaarheid van toegankelijke en betaalbare vervoermogelijkheden voor ouderen

5.1.1. Basismobiliteit garanderen

De passage over basismobiliteit moet zeker in overeenstemming gebracht worden met het Mobiliteitsplan Vlaanderen, meer bepaald rond de definiëring van 'geregelde tijdstippen'.

Dit recht op basisaanbod openbaar vervoer moet gelden voor iedereen, ook voor ouderen en mensen met een beperking, het aanbod aan openbaar vervoer moet duidelijk maken dat hiervan werk gemaakt wordt.

Bovendien dient het netmanagement te voorzien in meer rechtstreekse bussen, in uitbreiding van de belbus en een betere afstemming van belbussen en lijnbussen.

Als de basismobiliteit niet voldaan is, voorziet het decreet in de inzet van taxi's. Hoe dit concreet wordt georganiseerd, dient gepreciseerd te worden.

Basismobiliteit betekent: een voldoende frequentie met voldoende halteplaatsen, naar realistische bestemmingen.

Er wordt reeds enige tijd gesproken over de financiering van het vervoer heen en terug naar de dagverzorgingscentra. Een concrete financiering dringt zich op.

5.1.2. Operationele doelstelling: een toegankelijk openbaar vervoer

Verderzetting van de vernieuwing van de infrastructuur en het wagenpark is een noodzaak, bij voorkeur moet gestreefd worden naar eenvormig ingerichte voertuigen.

Dankzij de tariefvermindering voor doelgroepen, reist de 65-plusser gratis of goedkoop.

Nochtans stelt het ouderendecreet de leeftijd voor ouderen op 60 jaar. Eenvormigheid bij de bepaling voor het 'ouderentarieff' is gewenst. Mogelijk is het beter het criterium 'gepensioneerd' te gebruiken aangezien gepensioneerden allen een lager inkomen hebben dan uit arbeid.

Het is noodzakelijk het veiligheidsplan (klantvriendelijkheid, lijnspotters,..) goed te communiceren. Aandacht voor de veiligheid van de reizigers in de latere uren en rond de halteplaatsen is belangrijk. Een uitbreiding worden met een veilig voetpad of fietspad om de halte te bereiken is aangewezen.

De trein dient ook opgenomen te worden in de mobiliteitsplanning. Ook al is de NMBS een federale bevoegdheid, de Vlaamse overheid moet de trein betrekken in haar plannen en de bespreking met het federaal beleidsniveau voeren.

Het reizigerscomfort moet verhoogd worden met meer zitplaatsen op de bus en hulpvaardigheid of geduld voor personen die iets meer tijd nodig hebben bij het in- en uitstappen. Uurregelingen worden daarom ook beter iets ruimer bemeten.

Daarnaast is het belangrijk dat mensen voldoende en duidelijke informatie krijgen over de mogelijkheden van openbaar en aangepast vervoer; dit betekent ook de bestaande mogelijkheden beter bekend maken. Voor slechthorenden is geschreven info in stations en op het openbaar vervoer doeltreffend en dus ook te voorzien door de overheid.

5.1.3. Operationele doelstelling: stimuleren en uitbouwen van nieuwe vormen van collectief en duurzaam vervoer

Het aanbod en de bestemmingsmogelijkheden van het openbaar vervoer dienen nog versterkt te worden.

Bovendien is het stimuleren en uitbouwen van nieuwe vormen van duurzaam collectief vervoer (autodelen, taxi) wenselijk. Na 20.00 uur (of 22.00 uur in de stad) kunnen bussen vervangen worden door taxi's. Deze taxi's moeten dan wel een zelfde dienstverlening aanbieden dan de bussen. Assistentiehonden mogen niet geweigerd worden in het openbaar vervoer of bij de vervangingsmodaliteiten.

Als met duurzaam vervoer ook bedoeld wordt dat de voertuigen steeds vaker met groene brandstof rijden, ontbreekt hierover een passage over brandstof en CO₂-reductie.

5.1.4. Operationele doelstelling: Voorzien in aangepast vervoer

Een betere samenwerking tussen de verschillende aanbieders in het kader van mindermobielenvervoer lijkt in eerste instantie wenselijk. Niet iedereen geraakt tot aan de halte van de Lijn. Minder mobiele ouderen zouden echter dezelfde faciliteiten moeten krijgen als gehandicapten (belbushalte aan huis). De subsidies voor de Minder Mobielen Centrales zullen Vlaamse materie blijven, maar er is nood aan een goede coördinatie van deze dienstverlening. Er moet een duidelijke ondersteuning komen voor de MMC-vrijwilligers aangezien deze gewaardeerde dienstverlening vervalft bij onvoldoende chauffeurs-vrijwilligers.

De overheid kan zich o.i. nuttig maken op het vlak van het stimuleren van de organisatie van een aanbod enerzijds én de ontwikkeling van een aanbod van 'handicars'. Rolwagens en rolators zijn nu eenmaal niet zo eenvoudig transporteerbaar.

5.1.5 Investeren in een goede rijopleiding

In deze titel zien we het woord 'rijopleiding' graag veranderd in verkeers- en mobiliteitseducatie, wat een veel ruimer begrip is en ook aandacht heeft voor de houding in het verkeer als voetganger, fietser en automobilist.

Elkeen moet voldoende en betaalbare kansen krijgen om zijn/haar kennis van de verkeersreglementering bij te scholen. Deze educatie mag niet enkel een technische opfrissing zijn, zeer belangrijk zijn de gedragsregels tussen de verschillende weggebruikers. Ook een sensibilisatie-actie om de ogen te testen moet hiervan deel uitmaken. Educatie mag niet uitsluitend gevoerd worden in campagnes, maar moet zeer zeker een permanente promotie kennen.

Verkeersopleidingen zijn voor alle verkeersdeelnemers van belang. Die taak moet niet gecentraliseerd worden bij één kenniscentrum. Dat kan wel dienen als coördinerend orgaan, maar meerdere initiatieven moeten mogelijk zijn. Bij opleidingen voor ouderen is het evenwel aangewezen dat er zeker de nodige aandacht wordt besteed aan de specificiteit van de problematiek van de doelgroep d.w.z. opleidingen 'op maat' van de ouderen. De (ouderen)organisaties die in dit verband initiatieven ondernemen, moeten hierin door de overheid ondersteund worden.

5.1.6. Operationele doelstelling: Een betere inrichting van de openbare weg

Het is nodig om daadwerkelijk de bestaande regels voor de inrichting van fiets- en voetpaden correct uit te voeren en de naleving ervan te handhaven. Gemeentebesturen moeten erop gewezen worden dat zij hierin ook een taak hebben en ze moeten daarin begeleid worden. Het inschakelen van de toegankelijkheidsbureaus wanneer er openbare werken gepland worden, moet een vaste gewoonte worden. Maar ook de betrokkenheid van ouderen en andere specifieke doelgroepen bij de concrete inrichting van het openbaar domein is van essentieel belang.

5.1.7. Inspraak van relevante partners

De stem van ouderen horen bij de opmaak van het gemeentelijk mobiliteitsplan is zeer zeker belangrijk. Maar er zijn nog andere niveaus waar zij inspraak moeten kunnen krijgen, nl. provincie en gewest. Ook op Vlaams niveau is het noodzakelijk dat de stem van ouderen gehoord wordt, bv. via de Mobiliteitsraad (MORA) die de Vlaamse Ouderenraad consulteert waar nodig. De precieze invulling verdient verdere uitklaring. De Vlaamse Ouderenraad is klaar om een persoon af te vaardigen naar de werkgroep van de gebruikers.

Twee toe te voegen operationele doelstellingen

5.1.8. Aangepaste visie op mobiliteit in stad en platteland

De mobiliteitsplannen en het netmanagement moeten aangepast worden naargelang ze uitvoering vinden in de stad, op het platteland of in de stedelijke periferie. Diverse aspecten moeten in deze gebieden anders beoordeeld worden. Wat voor een stad belangrijk is, is niet noodzakelijk voor het platteland even belangrijk. Of omgekeerd. Het is aangewezen dat daarbij steeds wordt nagegaan hoe het openbaar vervoer beter en aantrekkelijker kan worden gemaakt voor ouderen.

5.1.9. Wettelijk kader realiseren voor het Mobiliteitsplan Vlaanderen

Mobiliteitsplan Vlaanderen heeft tot nu toe het planniveau nog niet overschreden. Het wordt tijd om er een echt beleidsmatig document van te maken. Een decreet op Vlaams niveau is gewenst.

6. Levenslang en levensbreed leren

Men kan er zich alleen maar over verheugen dat het aspect 'levenslang en levensbreed leren' in het Vlaams Ouderenbeleidsplan de nodige aandacht krijgt, zoals dat overigens ook het geval is in het internationaal actieplan van de Verenigde Naties. Het is duidelijk dat het leren en blijven leren van ouderen totnogtoe in grote mate een blinde vlek is gebleven binnen het beleidsdomein 'Onderwijs en Vorming', en dit ondanks de in Vlaanderen beschikbare kennis en ervaring inzake oudereneducatie en de in het Vlaamse Regeerakkoord geformuleerde beleidsprioriteit voor het levenslange en levensbrede leren.

Het leren en blijven leren van ouderen is wezenlijk voor ouderen. Het is een hoeksteen van het ouderenbeleid en dient als zodanig te worden opgevat en aangepakt.

In de visie op ouder worden in het ouderenbeleidsplan wordt het belang van zelfontplooiing en competenties, van het autonoom kunnen leven als oudere en het maatschappelijk actief zijn terecht beklemtoond. Echter, opdat ouderen, (net zoals mensen van een andere leeftijd),

- hun mogelijkheden in stand zouden kunnen houden en verder ontwikkelen
- een leven lang zelfstandig en zelfredzaam zouden kunnen zijn
- zich maatschappelijk zouden kunnen blijven inzetten en actief zijn

moeten zij het nodige kunnen leren.

Daarnaast kan een ouderenbeleid dat tegelijk op duurzaamheid is gericht en preventief wil zijn, moeilijk anders dan investeren in het leren en blijven leren in iedere levensfase.

Van deze visie op het belang van het levenslange en levensbrede leren van ouderen valt er in de paragraaf over de strategische doelen en de acties op het terrein van het levenslange en levensbrede leren nauwelijks iets te bekennen.

Als uitdagingen op het gebied van onderwijs en vorming voor het ouder worden in een verouderende samenleving worden aangestipt:

- het leven in een kennismaatschappij en de impact van de informatie- en communicatietechnologie
- het gevaar van maatschappelijke dualisering
- het ontbreken van de nodige basiscompetenties
- de verschuivingen met de leeftijd in de bereidheid en de mogelijkheden om te blijven leren
- de rol van de sociaalculturele sector in het levenslange en levensbrede leren

Vanuit het oogpunt van het ouderenbeleid is de voornaamste uitdaging op het gebied van het levenslange en levensbrede leren echter: het in stand houden en verder ontwikkelen van de competenties die ouderen nodig hebben opdat zij hun leven lang zelfstandig zouden kunnen blijven leven en zouden kunnen blijven bijdragen aan de ontwikkeling van de samenleving. De uitdaging om te blijven leren heeft betrekking op alle levensgebieden en maatschappelijke rollen. Zorgen voor de eigen gezondheid en die van anderen bijvoorbeeld, heeft een enigszins andere inhoud wanneer men 65 is dan als men 40 is. Hetzelfde geldt voor het omgaan met geld en goed, met relaties, met wonen, met mobiliteit, met opvoeding, ... Deze en andere, vaak ingrijpende veranderingen in de levenssituatie van ouderen dwingen

tot leren en blijven leren. De behoefte van ouderen om te leren geldt niet alleen een leven lang; ze is vooral 'levensbreed'.

Het antwoord op de geformuleerde uitdagingen kan alleen maar gegeven worden door het belang voorop te stellen van het informele leren (het leren van en aan elkaar) en het meer formele leren (in onderwijs- en vormingsinstellingen) mede in functie hiervan uit te bouwen. In dit perspectief is de ondersteuning die geboden wordt bij het informele leren door verenigingen en clubs, dienstencentra en clubhuizen en het sociaal-cultureel werk in het algemeen, voor ouderen van uitzonderlijk belang. Vooral voor de grote groep ouderen die minder goed in staat is om zich voordeel te doen met het meer geformaliseerde educatieve aanbod is dat het geval. Waarmee niets wordt afgedaan aan de betekenis, ook voor ouderen, van dit laatste.

Bij de concrete invulling van het aspect levenslang en levensbreed leren in het ouderenbeleidsplan valt in de eerste plaats de smalle invulling op van het aspect 'levensbreed leren'. Dit laatste lijkt vernauwd tot het leren in functie van de behoeften van de arbeidsmarkt. In het kader van het ouderenbeleid moet dit worden verruimd tot het leren in functie van het maatschappelijk functioneren in het algemeen, waarvan het functioneren binnen het arbeidsbestel een onderdeel kan zijn (cfr. strategische doelstelling 3.4). Voorts mag het levensbrede leren niet alleen gericht zijn op maatschappelijke inzetbaarheid, maar ook op weerbaarheid en zelfredzaamheid op alle levensterreinen en op persoonlijke ontwikkeling (cfr. Internationaal Jaar van de ouderen - 1999).

Voorts lijkt het levenslange en levensbrede leren van ouderen in de eerste plaats te zijn benaderd vanuit de bestaande voorzieningen (voor onderwijs en beroepsopleiding) en niet vanuit de vraag naar de meerwaarde van het leren van ouderen, zowel voor de persoon als voor de gemeenschap, en hoe dit het best kan worden ondersteund.

Het is duidelijk dat er, ook conceptueel, nog een hele weg is te gaan om de oudereneducatie haar plaats te geven binnen het educatieve bestel.

Vanuit deze achtergrond stelt de Vlaamse Ouderenraad volgende punten voor:

1. Eerste en voornaamste strategisch doel: Alle ouderen moeten een leven lang passende educatieve ondersteuning kunnen vinden om datgene te leren wat zij nodig hebben om zich verder te ontwikkelen, zich staande te houden in de samenleving waarin zij leven en om bij te dragen aan haar verdere ontwikkeling (cfr. 'Eenentwintig aandachtspunten voor de 21e eeuw').

Hier zou concreet ook het Europees niveau in rekening gebracht moeten worden, via de ondersteuning en promotie door Vlaanderen van de ontwikkeling van een uitwisselingsprogramma, niet alleen voor ouderen maar ook voor ouderenorganisaties. Dit met als doel de contacten tussen ouderen en ouderenorganisaties op het Europees niveau te bevorderen. Het vergroot ook de participatiekansen van ouderen en kan ook het vormingsaanbod van ouderen en ouderenorganisaties uitbreiden.

Een aantal in het beleidsplan geformuleerde operationele doelstellingen kunnen in dat licht worden herzien, zoals:

- Meer dynamiek brengen in een breder levenslang leren
- Het strategisch plan geletterdheid
- Het concept 'Brede school'
- Het nieuwe decreet Volwassenenonderwijs
- De rol van de regionale Volkshogescholen
- Het waarborgen dat de nieuwe informatie- en communicatietechnologie ten goede komt ook aan de oudere bevolking

2. Het arbeidsmarktgerichte leren als een apart actieterrein

Voor heel wat ouderen en voor de samenleving als geheel is het van levensbelang dat ook ouderen die dat wensen kunnen blijven functioneren binnen een sterk muterend arbeidsbestel. Een aantal operationele doelstellingen die in het beleidsplan worden geformuleerd kunnen wij onderschrijven. Wij vinden de uitdagingen op dit terrein echter voldoende groot om er speciaal aandacht aan te besteden. De inspanningen op dit terrein mogen het beleid inzake onderwijs en vorming echter niet blind maken voor de behoefte aan leren in functie van een bredere maatschappelijke inzet.

3. Vooral voor de meest kwetsbaren in de samenleving heeft het informele leren zijn belang. De ondersteuning van zowel het informele als van het niet-formele en het formele leren wordt best als een geheel opgevat.

De subdoelstelling: het sociaal-cultureel vormingswerk stimuleert een actieve deelname van ouderen aan de maatschappij en de ontwikkeling ervan, sluit hierbij aan. Het sociaal-cultureel werk is echter ook een wezenlijke component van het educatieve bestel met bijzondere mogelijkheden op het terrein van het informele leren. Bij de herziening van het decreet voor deze sector zou dit een aandachtspunt moeten zijn.

Extra aandacht is in dit kader vereist voor de groep van kwetsbare ouderen. Om levenslang leren te stimuleren moet het volgen van opleidingen financieel aantrekkelijk zijn en blijven. De hervorming in het volwassenonderwijs lijkt hiertoe alvast geen goede aanzet te zijn. Vanaf 1 september 2007 wenst de onderwijsminister het inschrijvingsgeld tot 1 euro per lesuur te verhogen, terwijl het nu schommelt tussen 0,39 euro en 0,78 euro. De drempel om zich in te schrijven in het volwassenenonderwijs wordt hierdoor te sterk verhoogd, ook voor ouderen en vooral bij langdurige opleidingen. Voor ouderen zal deze maatregel nog meer negatieve gevolgen hebben. Werkenden kunnen immers een beroep doen op opleidingscheques en genieten soms kortingen voor bepaalde opleidingen. Voor ouderen is dit veelal niet het geval waardoor de verhoging van het inschrijvingsgeld nog zwaarder zal doorwegen.

Men zal echter niet elke oudere ertoe kunnen bewegen om zich te 'heroriënteren'. Een beleid dient hiermee rekening te houden en moet steeds oog blijven hebben voor wie minder vlot meekan of ervoor kiest om de stap niet te zetten (bv. gedigitaliseerde

ouderen versus digibeten).

4. De tweede strategische doelstelling in het ouderenbeleidsplan kunnen wij volledig onderschrijven: Het volledig benutten van het potentieel en de expertise van mensen van alle leeftijden, rekening houdend met de opgedane ervaring.

In dat kader zouden wij echter als specifieke operationele doelstellingen willen naar voor schuiven:

- Gebruik het educatieve potentieel van ouderen, ook als vrijwilliger, zeker bij het werken met ouderen
- Ondersteun op een passende manier de (vrijwillige) inzet van ouderen binnen het educatieve bestel
- Voorst willen wij in dat kader het belang onderstrepen van de toegankelijkheid van het opleidingsaanbod en van het erkennen van elders verworven competenties (EVC).

Aanvullend zouden wij nog enkele aanbevelingen willen formuleren van algemene aard.

5. Het is zonder meer duidelijk dat er nog een hele weg moet worden afgelegd worden opdat de oudereneducatie de plaats zou kunnen innemen binnen het educatieve bestel die zij verdient. Wenselijk is dat er hiertoe doelgerichte acties worden ondernomen, meer bepaald in het kader van de verdere uitbouw van het levenslange en levensbrede leren. Concreet kan dit betekenen dat er in dat kader nog tijdens deze legislatuur samen met alle betrokkenen een strategisch plan oudereneducatie wordt ontwikkeld dat de ondersteuning van het leren en blijven leren van ouderen tot voorwerp heeft.

6. Voor het onderbouwen van een behoorlijk beleid inzake het levenslange en levensbrede leren van ouderen moet men kunnen beschikken over een goed inzicht in de feitelijke situatie en de evolutie ervan. Dit ontbreekt voor een groot deel omdat totnogtoe bij het verzamelen van gegevens de groter wordende groep ouderen over het hoofd werd gezien. Ook over het educatieve aanbod voor ouderen en het gebruik dat zij ervan maken bestaan er nauwelijks (cijfer)gegevens. Wenselijk is dat er ook op dit terrein nog tijdens deze legislatuur acties worden ondernomen (bv. in het kader van het BPWO).

7. Voorts willen wij aanbevelen om het onderwijs zo in te richten dat het meer dan dit thans het geval is jongeren voorbereidt op het leven en samenleven in een samenleving die onder invloed van de demografische evolutie wezenlijk van karakter verandert en op het mede vormgeven aan deze samenleving. Dat moet ook leiden tot meer begrip tussen de generaties, waardering voor de inzet van ouderen en uitwisseling van kennis en ervaring. Ondermeer bij het herzien van de vakoverschrijdende eindtermen zou dit een bijzonder aandachtspunt moeten zijn.

Tenslotte formuleren wij nog enkele opmerkingen bij de tekst:

Er wordt terecht gewezen op de rol van het sociaal-cultureel werk in het kader van het levenslang en levensbreed leren waarbij de ouderenverenigingen een belangrijke rol spelen. Buiten de opgesomde organisaties zijn ook de Dienstencentra en de ouderenwerkingen binnen verenigingen met een intergenerationeel karakter op dit vlak actief.

De rol van het sociaal-culturele vormingswerk wordt in deze doelstelling gehonoreerd, maar deze appreciatie is niet terug te vinden in de subsidiërende wetgeving terzake (decreet 4 april 2004). Integendeel. Sociaal-culturele ouderenorganisaties die – logischerwijze – ook een luik rond welzijn in hun werking trachten uit te bouwen, worden terecht gewezen. Er is nood aan overleg en afstemming tussen de departementen Welzijn en Cultuur aangaande de erkenningsvoorwaarden en beoordelingscriteria van erkende ouderenorganisaties.

7. Een toereikend inkomen

7.1. Inclusief armoedebeleid

In de omgevingsanalyse wordt de aandacht gevestigd op armoede bij ouderen. 23 % van de ouderen heeft een armoederisico, wat het dubbele is van de doorsnee bevolking. Het is dan ook verwonderlijk dat het beleidsplan geen verwijzingen en maatregelen neemt.

Het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2005-2009 staat hier ten onrechte niet vermeld. De participatie van ouderen in armoede aan het beleid moet ernstig genomen worden. Hun kennis en ervaring bieden een bijzondere meerwaarde. De verenigingen van armen **én de ouderenorganisaties** moeten hier een belangrijke rol spelen. De Vlaamse regering dient bij prioriteit maatregelen te treffen om de armoede bij ouderen gevoelig terug te dringen, vooral bij de kwetsbaarste groepen (vrouwen, hoogbejaarden, zorgbehoevenden). Hierbij zijn volgende beleidsinstrumenten aangewezen:

1. **De open coördinatiemethode:** via de open coördinatiemethode zou Vlaanderen kunnen leren van de successen en falingen inzake het armoedebeleid bij ouderen in de andere Europese lidstaten. Door het ontwikkelen van kwantificeerbare indicatoren moet elke lidstaat bewijzen dat ze het werkelijk menen met het voeren van een armoedebeleid in de eigen lidstaat.
2. **Multidimensionele Armoede indicator:** om een wetenschappelijk gedragen armoedebeleid te kunnen voeren, moet Vlaanderen beschikken over correcte gegevens en representatieve cijfers rond armoede. Een eerste aanzet hiertoe is gegeven door de oprichting van COVIVE.

7.2. Inkomenszekerheid, sociale bescherming en voorkoming van armoede

Het Vlaamse beleidsniveau kan aan het recht op een menswaardig inkomen voor ouderen - meer specifiek de pensioenen en de bijstandsuitkeringen - een geringere bijdrage aan maatregelen leveren.

De Vlaamse overheid zou er bij de federale overheid moeten aandringen op een automatisch, structureel en procentueel welvaartsmechanisme voor de pensioenen. Het is niet alleen de verantwoordelijkheid van de federale overheid om ouderen een menswaardig bestaan te geven. Een welvaartsvast pensioen is en blijft de belangrijkste garantie voor een voldoende hoog inkomen voor ouderen.

8. Een rijkdom aan verscheidenheid

Algemene bemerkingen

Dit hoofdstuk lijkt het minst uitgewerkt van alle voorstellen. Dus aanvulling lijkt ons noodzakelijk.

De uitgangspunten zijn goed aangegeven in 8.1 en ook 8.4. Beeldvorming is zeer wezenlijk, maar eerder beperkt uitgewerkt.

Bij de maatregelen in 8.2.1. valt het op dat **een deel** van de maatregelen die in 2001 door de werkgroep allochtone ouderen uitgewerkt werd, in opdracht van de Vlaamse Minister van Welzijn, Gezondheid en Gelijke Kansen, weerhouden zijn en een aantal niet. Wij pleiten ervoor **al** de aanbevelingen van deze groep die nog steeds relevant zijn, op te nemen en daarom vatten wij ze hieronder samen en geven daarbij nog een aantal andere suggesties.

8.1. Veroudering van de allochtone gemeenschap

8.1.4. Interculturalisering zorgvoorzieningen

We ondersteunen de interculturalisering van zorgvoorzieningen en zijn geen voorstander van aparte diensten en voorzieningen. We zijn wel voorstander van een aangepast en ruim zorgaanbod waarbinnen diversiteit een plaats krijgt en waarbij de nodige aandacht is voor sensibilisering van zorgverleners, cliënten, alsook van bewoners van (semi-)residentiële voorzieningen. Daarnaast lijkt het aangewezen dat er bijkomend geïnvesteerd wordt in aangepaste taallessen en basiseducatie voor oudere allochtonen.

De Vlaamse overheid dient de diversiteit in onze samenleving zoveel mogelijk verder te valoriseren in dwarsverbinding met de andere beleidsniveaus.

8.2. Het Vlaamse minderhedenbeleid

De Vlaamse overheid zou de lokale besturen moeten vragen dat ze voor alle ouderen een lokaal ouderenbeleidsplan ontwikkelen, waarin gedacht wordt aan een inclusief minderhedenbeleid.

8.2.1. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen zodat etnisch-culturele minderheden met een zorg- of hulpvraag in 2010 toegang hebben tot het meest gepaste welzijnsaanbod.

Enkele maatregelen hierin genomen hebben betrekking tot het actief bestrijden van racisme en discriminatie. Er wordt echter geen verdere uitleg gegeven over hoe men dit zal concretiseren en via welke maatregelen men dit dan zal bereiken.

Binnen een 'interprovinciale werkgroep interculturalisering van de zorg-en dienstverlening van ouderen' worden initiatieven en producten bijeengebracht die in juni 2007 zullen worden voorgesteld op regionale studie- en reflectiedagen voor de sector.

Er werden/worden reeds subsidies verleend ter ontwikkeling van een lespakket voor hulpverleners en zorgverstrekkers in de ouderen- en thuiszorg over het omgaan met cliënten uit etnisch-culturele minderheden. Bijkomende maatregelen hier zouden kunnen zijn:

- Het vak interculturele hulpverlening inschrijven als verplicht onderdeel in alle zorgopleidingen
- Sensibiliseren en toeleiden van leden van etnisch-culturele minderheden naar zorgopleidingen

De Vlaamse overheid biedt prioritair mogelijkheden aan initiatiefnemers uit de ouderenzorg, gelegen in de gebieden met een grote aanwezigheid van etnisch-culturele minderheden. Hierbij dient ook rekening gehouden te worden met de zorgnood op bepaalde plaatsen (ook hier weer een algemeen beleid als regel en een doelgroepenbeleid waar nodig).

Bovendien dient ervoor gezorgd te worden dat voorzieningen en instellingen uit de ouderenzorg bij het uitwerken van de kwaliteitseisen in het kader van het kwaliteitsbeleid, aandacht besteden aan de doelgroepen uit etnisch-culturele minderheden. Dat voorzieningen en instellingen uit de ouderensector rekening houden met de specifieke noden van ouderen uit de etnisch-culturele minderheden en werken aan management van diversiteit. Via het kwaliteitsbeleid van de instellingen moet de toegankelijkheid van voorzieningen ten behoeve van etnisch-culturele minderheden verbeterd worden. Concreet moeten er binnen afzienbare tijd in Vlaanderen initiatieven zijn, die effectief een aanbod van diensten voor allochtone ouderen uitbouwen.

8.2.2. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen om aan etnisch-culturele minderheden het recht op preventieve gezondheidszorg te garanderen

In dit verband kunnen er nog bijkomende initiatieven genomen worden.

- Informatie voor en sensibilisatie van de etnisch culturele minderheden in verband met vraagstukken van ouder worden en meer bepaald over mantelzorg, dienstverlening aan ouderen en thuiszorg, en dit via de zelforganisaties van de betrokkenen. Deze kunnen een belangrijke rol spelen in toeleiding enerzijds en in het signaleren van noden en geven van feedback anderzijds.
- Voor een goede samenleving is het nodig dat ook autochtone ouderen (in de buurt, in voorzieningen, ...) gesensibiliseerd zijn met betrekking tot de situatie van ouderen uit etnisch-culturele minderheden.
Vandaar het cruciaal belang van vorming op vlak van visie op en omgaan met diversiteit.
- In samenwerking met de Minister van Cultuur kunnen impulsen gegeven worden om uitwisseling tussen ouderen te stimuleren, gericht op zelfwerkzaamheid en valorisatie van hun capaciteiten en creativiteit. Het lokaal beleid kan hierin een grote rol spelen om intercultureel contact en samen nadenken over toekomstscenario's te stimuleren.

- Om de doelgroep van allochtone ouderen te bereiken kan op lokaal en regionaal niveau ook samengewerkt worden met de organisaties voor buurt- en opbouwwerk die met deze mensen werken en die samen met dienstencentra een gericht aanbod kunnen ontwikkelen.
- Pilotprojecten verdienen tijd om de nodige expertise te verzamelen en effecten te kunnen meten om vandaar beleidsconclusies te trekken om deze inzichten op breder vlak te gaan toepassen. Innovatie ook op deze domeinen moet gestimuleerd worden.
- Via linken met partners die pionierswerk doen elders in Europa en via uitwisseling kan geleerd worden van elkaar op een domein waar vele van onze buurlanden binnen de Europese Unie ook voor nieuwe uitdagingen staan.

8.3. Het Vlaamse gelijkheidsbeleid

Het diversiteits- en gelijkheidsbeleid is te eenzijdig toegespitst op het waarborgen van de rechten van mensen (in dit geval ouderen) van vreemde afkomst. Dit houdt het gevaar in dat men voorbijgaat aan de specifieke problematiek van bijvoorbeeld oudere vrouwen en alleenstaande mannen op leeftijd, oudere holebi's, gehandicapte ouderen. Wat wij bepleiten is dat er binnen het ouderenbeleid op alle punten uitdrukkelijk rekening gehouden wordt met de grote diversiteit binnen de oudere bevolking. Deze verscheidenheid moet worden gevaloriseerd. Maar ze houdt ook het gevaar in van marginalisering en uitsluiting.

8.3.2. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen om aan seksuele minderheden het recht op preventieve gezondheidszorg te garanderen

De Vlaamse overheid garandeert dat de preventie-organisaties over het gepaste preventiemateriaal en -methodieken beschikken.

Voor deze maatregel is het van essentieel belang om de holebi-ouderen als partner te betrekken, zodat er geluisterd wordt naar hun noden en daarmee rekening kan worden gehouden.

8.4. Ouderen in beeld

Nog al te vaak komen ouderen negatief in beeld. De termen vergrijzing, grijze druk hebben vaak een negatieve connotatie. Vandaar dat we opteren voor de titel 'Ouderen in beeld', wat een positievere klank met zich meebrengt.

Aangezien de uitwerking van 8.4. heel beperkt was, hebben we zelf enkele strategische en operationele doelstellingen geformuleerd.

8.4.1. Strategische doelstellingen

8.4.1.1. Meer aandacht voor de groeiende groep van actieve ouderen.

8.4.1.2. Een correcte beeldvorming over ouderen en een intergenerationele samenspraak over normen en waarden.

8.4.1.3. Meer erkenning van de ervaring, kennis, wijsheid, productiviteit en andere belangrijke bijdragen van ouderen

8.4.2. Operationele doelstellingen

8.4.2.1. De Vlaamse overheid zal zich vanuit haar educatieve opdracht in deze materie dan ook tot taak stellen :

- acties op touw te zetten en te ondersteunen die de ombuiging van een te enge en eenzijdige beeldvorming over ouderen bewerkstelligen
- projecten te ontwikkelen en aan te moedigen die het al te stereotiepe negatieve beeld van de 'vergrijzing', 'grijze druk', 'inactieven' in haar juiste proportie onder de aandacht brengt van de modale burger en in die zin ook bespreekbaar maakt
- plannen uit te werken die, vanuit de nood aan diversiteit, de samenleving laten kennismaken met het rijke scala die de groep van ouderen vormt
- inspanningen te leveren die ertoe leiden dat de ouderenpopulatie op een respectvolle en algemene manier wordt benaderd, eerder dan betuttelend en categorieel
- ouderen eerder op grond van hun levenswijsheid en –ervaring te benaderen, en minder in functie van hun leeftijd
- meer de grote groep van 'vitale ouderen' in de kijker te plaatsen. 'Vitale ouderen' die : in een goede psychische en fysieke conditie verkeren; ontstaan voor de omgeving en bedrijvig zijn in de maatschappij, aan vrijetijdsbesteding doen, zich bijscholen, oog hebben voor de technologische ontwikkelingen, als grootouder instaan voor kinderopvang en deelnemen aan het rijke aanbod binnen het verenigingsleven.
- experimenten ter overbrugging van de kloof tussen geïnformeerde en niet-geïnformeerde ouderen verder te zetten en/of blijvend te ondersteunen

8.4.2.2. Enkel ter zake volgehouden informerings- en sensibiliseringscampagnes, samen met de toegenomen weerbaarheid van de beoogde doelgroep, kunnen de maatschappelijke positionering van ouderen versterken.

Maatregelen:

De jaarlijkse verhoging via indexaanpassing van de thans ook structureel gegarandeerde werkingsmiddelen voor het Ouderen Overleg Komitee – Vlaamse Ouderenraad is daartoe een middel.

8.4.3.3. Een positievere beeldvorming erkent en benoemt ook de maatschappelijke rol van het rusthuis in de 21ste eeuw

Maatregelen:

Het kijk- en leesboek 'Rusthuizen inspireren rusthuizen in positieve beeldvorming' dateert van 2003 en is niet meer verkrijgbaar op dit moment.

8.4.3.4. De Vlaamse overheid mag de rusthuizen er derhalve niet van weerhouden zelf een strategie te ontwikkelen inzake positieve beeldvorming en zal waar nodig en binnen de mogelijkheden deze aanmoedigen en ondersteunen .

8.4.3.5. Het is trouwens diezelfde overheid die de rusthuizen in het kader van de zorgstrategische plannen ertoe zal aanzetten na te denken over hoe zij zichzelf positief kunnen positioneren in hun onmiddellijke omgeving en de maatschappij.

4. Slotbeschouwingen

Hieronder formuleren wij nog enkele zaken die niet in het plan voorkomen, maar naar onze mening zeer belangrijke aandachtspunten zijn.

Veiligheid en preventie

In de omgevingsanalyse wordt er kort stilgestaan bij de onveiligheidsgevoelens van ouderen. Men komt er doorheen de tekst nergens op terug, jammer genoeg ook niet in het eigenlijke plan, tenzij door her en der te wijzen op het belang van een aangename leefomgeving. Nochtans wijzen de cijfers die in het plan gebruikt worden erop dat ongeveer 30 % van de ouderen bang is om slachtoffer te worden van een misdrijf en 'slechts' 64% zich 's avonds altijd veilig voelt buiten op straat. Concrete maatregelen dienen hier dan ook best genomen te worden in samenspraak met de lokale overheid.

Consumentenbescherming

Eén van de hoofddoelstellingen van de Europese Unie is de oprichting van een interne markt door het wegwerken van handelsbelemmeringen tussen de lidstaten. Het reglementeren van het vrij verkeer van producten binnen de EU is ver gevorderd. Dit heeft ook implicaties voor het Vlaams beleid. Zo brengt de geliberaliseerde energiemarkt een toegenomen complexiteit met zich mee met nadelen voor transparante prijzen en kwaliteit van de dienstverlening. De Vlaamse overheid heeft hier een taak op te nemen. Duidelijke, vergelijkbare en doorzichtige informatieverlening omtrent prijzen en voorwaarden is noodzakelijk opdat ouderen weloverwogen keuzes kunnen maken in een geliberaliseerde markt. Via reglementering moet de overheid producenten hiertoe verplichten en consumenten de nodige bescherming bieden.

Onderzoekopdrachten

De voortschrijdende vergrijzing en de impact ervan voor de persoon en de gemeenschap vereisen dat er een wetenschappelijk onderbouwd beleid kan worden gevoerd en het werken met ouderen 'evidence based' kan worden uitgebouwd. In het verleden is er onder meer door het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudies op dit terrein voortreffelijk werk verricht. Ook andere onderzoeksinstituten en verenigingen hebben op dit terrein belangrijk werk gedaan. Maar in het perspectief van de vele uitdagingen die op ons af komen moet op dit terrein veel meer worden ondernomen.

Wij betreuren tevens dat het Steunpunt Gelijkekansenbeleid geen verdere onderzoekopdrachten krijgt voor de doelgroep ouderen. Ouderen hebben ook recht op gelijke kansen en dit kan best onderbouwd worden vanuit studiewerk.

Voorts kan bij dit onderwerp verwezen worden naar art.5 §3 van het decreet waarin gesteld wordt dat de Vlaamse Regering opdracht geeft tot het verrichten van wetenschappelijk onderzoek inzake leeftijdsgebonden maatschappelijke participatie.

Enkele voorstellen:

- De Vlaamse regering zou een inventaris moeten maken van alle bestaande problemen en belemmeringen om tot een doeltreffender en efficiënter integraal ouderenbeleid in staat te zijn.
- Bij het registreren van gegevens door allerlei overheidsdiensten en bij het verlenen van onderzoeksopdrachten dienen ook gegevens verzameld te worden over ouderen, hun opvattingen en gedrag. Tot op heden is het niet uitzonderlijk dat uitsplitsingen naar leeftijd tot de leeftijd van 65, maximaal 75 jaar worden beperkt. In het licht van de gestegen levensverwachting is deze aanpak in veel gevallen achterhaald (cfr. de Onderwijsstatistiek).
- Heel veel kennis en inzichten die dienstig zouden kunnen zijn voor het ontwikkelen van een ouderenbeleid en -praktijk is nu verspreid over allerlei onderzoekers en onderzoekseenheden die vaak niet van elkaar weten. Dat maakt dat de in Vlaanderen aanwezige kennis niet optimaal kan worden benut. Wenselijk is dat er een onafhankelijk Vlaams Kenniscentrum zou worden opgericht dat deze kennis samenbrengt en ter beschikking stelt van het beleid en de praktijk en dat tevens attendeert op belangrijke ontwikkelingen in het buitenland. Dit kan nog tijdens deze legislatuur worden opgezet.
- Voorts willen wij ervoor pleiten dat in het kader van het onderzoeksbeleid van de diverse departementen aandacht geschonken wordt aan de betekenis van concrete onderzoeken en bestanden voor het leven van ouderen in een verouderende samenleving.
- Gegeven de demografische ontwikkeling kan in het algemeen worden gepleit voor meer en meer toegespitst onderzoek op het terrein van de geriatrie en de gerontologie in al haar vormen.

Ouderenbeleidscoördinatoren

Wij ondersteunen ten volle het gebruik van de officiële term 'Ouderenbeleidscoördinatoren'. De term 'Ouderenbeleidsconsulenten' wordt in de praktijk als minderwaardig beschouwd wat zijn effecten heeft op de rekrutering van personeel.

De ethische problematiek

In het Vlaams Ouderenbeleidsplan worden ethische kwesties, het levenseinde e.d., niet aangehaald. Deze thema's worden best behandeld aangezien ze tot het leven en de bezorgdheden van ouderwordende mensen behoren.